Знание и бизнес, Knowledge and business

Икономика и компютърни науки
Economics and computer science

Научно списание

A scientific journal

бр. 3 / 2016

Volume: 2016, Issue: 3

Издателство „Знание и бизнес“ Варна
Publishing house „Knowledge and business“ Varna

ИКОНОМИКА И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ
ECONOMICS AND COMPUTER SCIENCE

Научно списание

A scientific journal

Брой 3 / 2016

Volume: 2016, Issue: 3

брой 3, 2016 г.

Volume: 2016, Issue: 3

ISSN 2367-7791, Varna, Bulgaria

ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ „ЗНАНИЕ И БИЗНЕС“

9000, гр. Варна, бул. „Княз Борис I“ №64

email: eknigibg@gmail.com

Съдържание

Contents

Уважаеми читатели имаме удоволствието да Ви информираме, че по инициатива на редакционния съвет на „Знание и бизнес“ ООД е лицензирано издателство „Знание и бизнес“ на научно списание Икономика и компютърни науки.

Нашата теза е, че информационните технологии намират приложение във всички области на човешката дейност. Ето защо и научното списание Икономика и компютърни науки е отворено за публикации от различни области на науката и практиката.

Убедени сме, че публикациите от списанието ще съдействат за обогатяване на научните знания, както и повишаване на ефективността от използване на информационни технологии.

С уважение: проф. д-р ик. н. Петко Щ. Илиев

СЪСТАВЯНЕ НА КОНСОЛИДИРАНИ ОТЧЕТИ – СЧЕТОВОДНИ, ИНФОРМАЦИОННИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ

Светлозар СТЕФАНОВ[1], Юлиан ВАСИЛЕВ[2], Милчо БЛИЗНАКОВ[3]

[1] Икономически университет-Варна
svetstefanov@ue-varna.bg

[2] Икономически университет-Варна
vasilev@ue-varna.bg

[3] Икономически университет-Варна
mbliznakov@ue-varna.bg

Цел. Цел на настоящия труд е изследване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети.Предмет на изследване са правните норми и информационните технологии за съставяне на консолидирани отчети.Обект на изследване са публикуваните финансови отчети на някои холдингови дружества.

Трудът е структуриран в три части. В първа част се изследват счетоводните аспекти на консолидацията. Анализират се различните методи за консолидиране на данни. Дискутират се въпроси, свързани с правилното разбиране, интерпретиране и прилагане на правните норми. Във втора глава е направено проучване на информационните проблеми, свързани с консолидацията. Изведени са някои информационни проблеми, свързани с процесите на консолидация. В трета глава са проучени някои практики по анализ на консолидирани данни. Фокусът на изложението в трета глава е насочен към управленския поглед върху консолидацията. Тук съществен момент представляват подходите за анализ на данни от консолидирани отчети с цел тяхната еднаква и еднозначна интерпретация.

В следствие на проведения анализ на процесите на консолидация от три гледни точки (счетоводна, информационна и управленска) в труда е направен опит да се даде решение на поставените проблеми. Правният регламент на счетоводните процеси позволява правилно и точно изготвяне на консолидираните отчети. Съставянето им по един и същи начин позволява както използването на едни и същи информационни технологии за изготвянето им, така и еднотипен управленски поглед при анализирането на публикуваните консолидирани отчети. Използването на специализиран софтуерен инструментариум (като на пример X3 Analysis) позволява провеждането на различни по тип анализи.

Въведение

Развитието на бизнеса поставя високи изисквания към изготвянето на консолидирани финансови отчети. Натрупаният опит в стопанската практика показва, че предприятията, които изготвят консолидирани отчети, се сблъскват с редица трудности. Трудностите са твърде разнообразни, но те могат да се очертаят в следните направления – счетоводни, информационни и управленски. Счетоводните проблеми се отнасят до правилното разбиране на нормативната уредба и тяхното прилагане в стопанската практика. Информационните проблеми са свързани с приложение на информационни технологии и софтуерни системи за изготвяне на консолидирани отчети. Управленските проблеми са свързани с интерпретацията и бизнес анализа на данни, публикувани в годишните финансови отчети на холдингови дружества.

Задължителният характер на съставянето на консолидираните отчети е в пряка връзка с нормативната рамка. Счетоводните аспекти на консолидацията са дискутирани фрагментарно. Факт, който налага издигане на висока теоретична постановка принципите на консолидацията от счетоводна гледна точка. Изследването на счетоводните аспекти в исторически план разкрива подходите за правилно разбиране на правните норми, тяхното тълкуване и прилагане от счетоводните специалисти. Познатите в теорията различни методи за консолидиране на данни поставя счетоводните специалисти в ситуация, при която трябва да изберат, аргументират и оповестят избрания от тях метод за консолидиране.

Информационните проблеми са свързани с набирането на данни, тяхното съхраняване и изготвяне на обобщени справки и отчети. По-конкретно проблеми възникват при прехвърляне на данни от предходен в текущ отчетен период особено при промяна в структурата на перата на изготвяните справки. При промяна на изготвяните справки – например при добавяне на нови редове, колони или дъщерни предприятия се налага промяна в бизнес логиката на изчисляване както на междинни сборни редове, така и междинни сборни колони. Съществува опасност от допускане на технически грешки.

Управленските проблеми свързваме с начините за оповестяване и бизнес анализ на финансовите показатели. Тук съществен момент представляват подходите за анализ на данни от консолидирани отчети с цел тяхната еднаква и еднозначна интерпретация.

Цел на настоящия труд е изследване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети.

Предмет на изследване са правните норми и информационните технологии за съставяне на консолидирани отчети.

Обект на изследване са публикуваните финансови отчети на някои холдингови дружества.

Участието на авторите, при разработването на настоящата студия, е както следва:

Светлозар Стефанов – първа глава и обща редакция на труда;

Юлиан Василев – въведение, втора глава, от трета глава 3.3 съвместно с ас. М. Близнаков и заключение;

Милчо Близнаков – от трета глава 3.1 и 3.2, от трета глава 3.3 съвместно с Ю. Василев.

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КОНСОЛИДАЦИЯТА

1.1. Относно необходимостта от изготвяне на консолидирани финансови отчети

Терминът “консолидация” има латински произход и буквално означава обединяване, сплотяване. Във финансовото счетоводство думата “консолидиране” се употребява в смисъл на обединяване, когато става въпрос за представяне на имущественото и финансово състояние на група предприятия, функциониращи като едно цяло. Терминът “консолидация” се свърза с изготвянето на финансовите отчети на икономическата група, т.е на група предприятия, които имат юридическа самостоятелност, но са икономически обвързани помежду си, най-често в т. нар. холдингови структури.

Историческите факти сочат, че първият консолидиран финансов отчет е на компанията “Дженрал Електрик” за финансовата 1893 г. За съвременното разбиране за консолидирани финансови отчети може да се говори от началото на XX век в САЩ. За това съществуват няколко причини:

- глобализацията на бизнеса и финансовите пазари пораждат необходимостта от нови стопански субекти, каквито са икономическите групи (холдинги), обединяващи предприятие-майка и дъщерни предприятия. Обединяването на предприятията в икономически групи се свързва с желанието за разширяване на бизнеса, излизането на нови пазари, повишаване на ефективността от осъществяваната дейност, реализирана на икономии от мащаба и др;
- отсъствие на законови изисквания, относно начина на представяне на информацията в годишните финансови отчети;
- положително отношение към нововъзникващите обединения от предприятия на регулаторните органи и големите фондови борси;
- либералното търговско законодателство, израз на прагматичната англо-американска школа, което насърчава абстрактното мислене и дава възможност да се изготви консолидиран финансов отчет, без да е налице отделно юридическо лице.

Развитието на идеята за консолидирането на финансовите отчети в страните от континентална Европа се извършва значително по-бавно. Причината за това са съществуващите ограничения в търговското законодателство, както и наложилата се през този период практика, да се формират картелни споразумения, т.е предприятията предпочитат да се договарят помежду си, най-вече по отношение на ценовата си политика и стратегия, вместо да предприемат стъпки към обединяване и формиране на икономически групи.

Имайки предвид горепосоченото може да се обобщи, че появата на консолидираните финансови отчети се свързва с две обстоятелства:

наличието на крупни частни корпорации;

наличието на добре развит финансов пазар.

Развитието на компютърната техника и информационните технологии, допринасят за разширяване на мащабите на бизнеса и по този начин се явяват катализатор на процесите, свързани с консолидирането на финансовите отчети. Схематично процесът на възникване и развитие на консолидационните процедури може да се представи по следния начин:

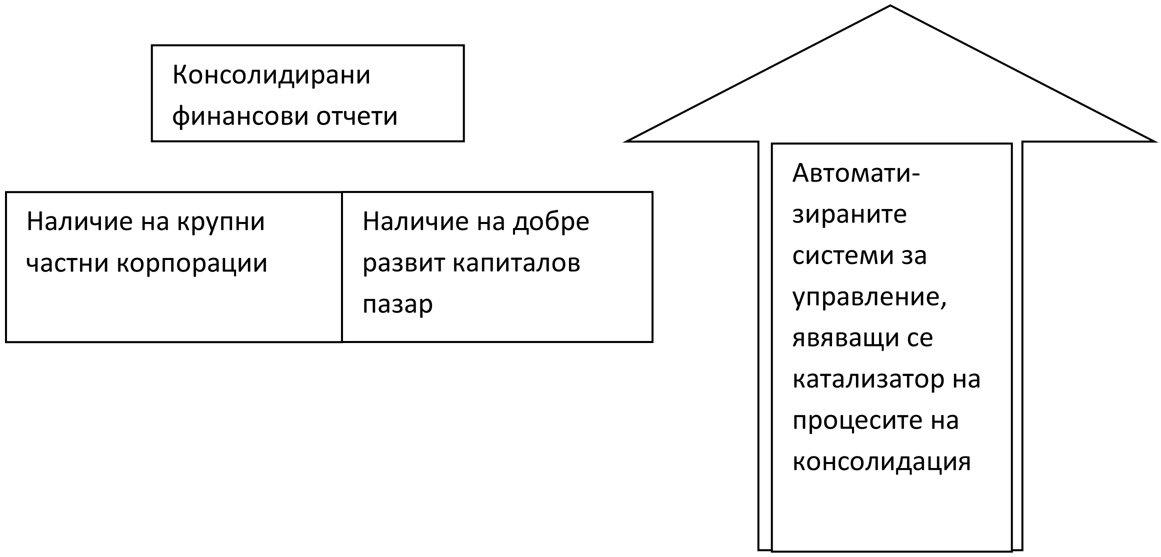

Фиг.1.1. Обстоятелства, предопределящи възникването на икономическите групи и появата на консолидираните отчети

Консолидираните отчети се съставят от икономическите групи, при които са налице отделни предприятия, които са икономически обвързани помежду си, но представляват отделни юридически лица. Целта на консолидирането на финансовите отчети се свежда до представянето на резултатите от дейността на групата като едно цяло. Всяко едно от предприятията, в рамките на групата води самостоятелно текущо счетоводство и изготвя отделен, индивидуален отчет. Консолидираният отчет се изготвя от предприятието майка и представя резултатите от дейността, както на предприятието-майка, така и на дъщерните предприятия. Акцентът при консолидацията се поставя върху възможността, предприятието-майка да упражнява контрол върху оперативната и финансова политика на дъщерните предприятия.

Консолидираните финансови отчети са ориентирани към задоволяване на интересите на външните потребители на финансова информация. Те се характеризират със същите предимства и недостатъци, които съпътстват и индивидуалните финансови отчети на предприятията. Като предимства на консолидирания финансов отчет могат да бъдат посочени:

- консолидираният финансов отчет дава възможност, потребителят да получи информация за функционирането на предприятията в рамките на групата като едно цяло. Такава информация не може да се получи посредством съпоставяне на информацията, получена от индивидуалните финансови отчети на отделните предприятия;

- консолидираният финансов отчет съдържа по-богата информация и дава възможност на потребителите да вземат адекватни икономически решения.

- само на база на информация от консолидираните финансови отчети могат да се направят изводи за осъществяваната стопанска дейност, в т. ч. за оценка на финансовото състояние на холдинга, както и правенето на прогнози за развитието на предприятието в бъдеще.

Недостатъците на консолидираните финансови отчети произтичат от недостатъците на счетоводството като информационна система:

- отразената в консолидирания отчет информация има ретроспективен характер, т.е тя отразява вече осъществени сделки и събития и трудно може да се използва за правенето на прогнози за развитието на предприятието в бъдеще. Влиянието на този недостатък може до голяма степен да се избегне посредством по-широкото използване на справедливата стойност за оценка на дружественото имущество и чрез адекватното оповестяване на информацията в приложението към консолидирания финансов отчет.

- представената в консолидирания отчет информация има предимно финансов характер. Известно е, че през последните години, за успеха на предприятието все по-голямо значение имат нефинансовите показатели като размер на пазарния дял, екологичност на продукта, качествени показатели и др. Това налага, в приложението към консолидирания финансов отчет да се оповестява, освен финансовата и нефинансова информация, тъй като последната има все по-голямо значение за вземането на икономически решения.

Акцентът при консолидираните финансови отчети се поставя върху възможността предприятието майка да упражнява контрол върху оперативната и финансова политика на дъщерните предприятия. В международната практика се приема, че контролът представлява способността на инвеститора да определя стратегическата, деловата и финансовата политика на предприятието, чиито акции са придобити. Формално това се постига, чрез притежаването (пряко или косвено) на 50 % от акциите с право на глас на емитента или повече от половината от гласовете в управителните органи. В тези случаи, инвеститорът, притежаващ повече от половината от акциите с право на глас и предприятието, чиито акции са придобити, се разглеждат като предприятие майка и дъщерно (респ. дъщерни) предприятия. Контролът може да се упражнява и косвено, т.е. дори и тогава, когато инвеститорът притежава по-малко от половината от акциите с право на глас на емитента, но може по друг начин да насочва неговата оперативна и финансова политика по такъв начин, че да извлича икономическа изгода. Възможностите за това са няколко:

• Възможност на база постигнато споразумение с останалите акционери да управлява повече от половината от акциите с право на глас на дъщерното предприятие;

• Възможност съгласно устава на дъщерното предприятие да направлява неговата оперативна и финансова политика;

• Възможност да взема решения относно назначаването или освобождаването на отделни лица от управителните органи на дъщерното предприятие като по този начин може да влияе върху решенията, вземани от Съвета на директорите или друг аналогичен орган на управление.

Значителното влияние представлява възможността на инвеститора да участва при вземането на решения относно финансовата и оперативна политика на емитента, но да не може да я контролира напълно. Дискусионен е въпросът какъв процент от акциите на емитента следва да се притежават от инвеститора, за да се твърди, че последният може да оказва значително влияние. Обикновено този въпрос се урежда от търговското законодателство на отделните страни. По смисъла н МСС 28 Инвестиции в асоциирани предприятия, значителното влияние е налице когато инвеститорът притежава не по-малко от 20 % от гласовете в предприятието в което е инвестирано. Оттук може да се направи изводът, че когато инвеститорът притежава по-малко от 20 % от капитала на емитента, то той няма възможност да оказва значително влияние. Тук отново се прави уговорката, "ако не съществуват доказателства за противното." Тази уговорка означава, че е възможно да съществуват ситуации при които въпреки, че инвеститорът притежава по-малко от акциите с право на глас, последният може да оказва значително влияние посредством използването на други способи като:

• Участие в Съвета на директорите или друг аналогичен орган за управление;

• Участие в процеса на вземането на решения, касаещи финансовата и оперативна политика на емитента;

• Обмен на управленски персонал;

• Предоставянето на техническа или друга информация, която е от съществено значение за дейността на дъщерното предприятие и т.н.

Границата от 20 % като възможен минимум, от който може да се счита, че инвеститорът има възможност да упражнява значително влияние. Следователно инвестицията в размер на 20% или повече в акции с право на глас в придобиваното предприятие трябва да води до презумпцията, че при липса на доказателства за противното, инвеститорът има възможност да упражнява значително влияние върху предприятието в което се инвестира. Обратно инвестиция в размер по-малък от 20 % в акции с право на глас в придобиваното предприятие трябва да води до предположението, че инвеститорът няма възможност да упражнява значително влияние, освен ако тази възможност не бъде демонстрирана. Същевременно следва да се има предвид факта, че степените на влияние не винаги са ясно изразени и при вземането на решение следва да се изхожда от разумната търговска преценка по отношение на всяка инвестиция поотделно.

Новият МСФО 10 Консолидирани финансови отчети, възприема дефиниция за контрол, при която акцентът се поставя върху отношението между предприятието, инвеститор и обекта на инвестиране. Счита се, че инвестиращото предприятие ще има възможност да упражнява контрол в случаите когато, посредством инвестицията има възможност да оказва влияние върху финансовите резултати на предприятието, чиито акции са придобити. Следователно за да се приеме, че предприятието майка осъществява контрол върху дъщерните предприятия е необходимо едновременно:

1.Посредством инвестицията, инвестоторът да придобива право на власт върху оперативната и финансова политика на предприятието емитент;

2.Посредством придобитите акции с право на глас, инвеститорът има възможност да управлява основните дейности на предприятието емитент, които оказват влияние върху възвращаемостта на инвестицията.

Като се има предвид горепосоченото, може да се установи, че най-лесно контрол се осъществява когато инвеститорът притежава 100% от акциите на предприятието емитент. В този случай той може напъпно да контролира оперативната и финансова политика на емитента. Основната идея, заложена в новия МСФО 10 Консолидирани финансови отчети, е: всички предприятия, които се контролират от даден инвеститор, да бъдат включени в консолидирания финансов отчет. В практиката съществуват и случаи, при които осъществяването на контрол е силно затруднено, поради факта, че акциите с право на глас са разпръснати между много акционери или други причини. В тези случаи възниква въпросът: инвеститорът контролира ли дадено предприятие и следва ли то да бъде включено в неговия консолидиран финансов отчет. За да се отговори, следва да се има предвид разумната търговска преценка и да се анализират трите основни елемента на контрола: власт, възможност да се управляват резултатите от осъществената инвестиция и възвращаемостта от тях. Когато тези три елемента са налице, то може с достатъчно голяма степен на вероятност да се твърди, че инвеститорът контролира дъщерното предприятие и то следва да бъде включено в консолидирания финансов отчет.

1.2.Методи за оценка и представяне на инвестициите в консолидираните финансови отчети

В международната практика се прилагат различни методи за оценка и представяне на капиталовите инвестиции в зависимост от процентния дял от капитала на емитента, който се притежава от инвеститора. Различията в методите се определят в зависимост от взаимоотношението между инвеститора и предприятието, чиито акции са придобити.

Когато инвеститорът придобие над 50% от акциите с право на глас на предприятието, чиито акции са придобити, той може да осъществява контрол върху последното. В този случай двете предприятия се разглеждат като предприятие майка и дъщерно предприятие. Подобни инвестиции се представят във финансовите отчети, посредством прилагането на различни методи на консолидация по смисъла на МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети. По този начин се извършва консолидиране на финансовите отчети на две или повече юридически самостоятелни предприятия, действащи съвместно в икономическо и финансово отношение. Целта на подобно консолидиране се свежда до необходимостта от получаването на информация за финансовото състояние, финансовите резултати и измененията в тях на предприятията, функциониращи като икономическа група.

В практиката на развитите страни се приема, че дългосрочните инвестиции в асоциирани предприятия са твърде съществена част от инвестиционната политика на предприятията, които са ги извършили, поради което тези инвестиции се оценяват и представят в счетоводните отчети по метода на чистата стойност на капитала.

На съвременния етап, счетоводното отчитане на инвестициите в дъщерни, в съвместно контролирани и смесени предприятия се регламентира от МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети, когато дадено предприятие е избрало или е задължено от местното законодателство да представя индивидуални (В индивидуалния финансов отчет на инвестиращото предприятие инвестициите в дъщерни, асоциирани и смесени предприятия се отчитат по следните методи

- себестойностен метод
- като финансови активи по смисъла на МСС 39 (метод на справедливата стойност)

МСС 27 регламентира оценката и представянето на инвестициите в консолидираните финансови отчети, на инвестиращото предприятие. По смисъла на МСС/МСФО, инвестициите в асоциирани предприятия се представят в индивидуалните финансови отчети по себестойностния метод, а в консолидираните финансови отчети – по метода на собствения капитал. Методите за отчитане на инвестициите в самостоятелните, индивидуалните и консолидирани отчети могат да се представят по следния начин (таблица 1).

Таблица 1.1.

Методи за отчитане на инвестициите в самостоятелните, индивидуалните и консолидирани отчети

Видове инвестиции	Основание	Приложим стандарт за представяне във финансовите отчети	Метод на оценка и представяне във финансовите отчети
Инвестиции в дъщерни предприятия	Акциите позволяват упражняването на контрол при притежаване на над 50 % от акциите с право на глас.	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети	Метод на линейната консолидация Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39) Като актив, държан за търгуване по реда на МСФО 5 Нетекущи активи, държани за продажба и преустановени дейности[1]
Инвестиции в асоциирани предприятия	Акциите позволяват упражняването на значително влияние при притежаване от 20 до 50 % от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи.	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети (в индивидуалните отчети)	Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39) Като актив, държан за търгуване по реда на МСФО 5 Нетекущи активи, държани за

			продажба и преустановени дейности[1]
Инвестиции в асоциирани предприятия	Акциите позволяват упражняването на значително влияние при притежаване от 20 до 50 % от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи	МСС 28 Инвестиции в асоциирани предприятия В самостоятелните (неиндивидуалните) и консолидираните финансови отчети	Метод на собствения капитал
Инвестиции в съвместно контролирани предприятия	Акциите осигуряват съвместен контрол в предприятието емитент	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети	Метод на пропорционалната консолидация Метод на собствения капитал Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39)
Финансови активи (МСС 39)	Акциите не осигуряват контрол, съвместен контрол или значително влияние при притежаване на по-малко от 20% от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи	МСС 39 Финансови инструменти – признаване и оценяване	Метод на справедливата стойност (МСС 39)

Както е видно от данните в таблица 1, основните методи за оценка и представяне на инвестициите във финансовите отчети са: метода на линейната консолидация; метода на пропорционалната консолидация, себестойностния метод, метода на собствения капитал и метода на справедливата стойност.

1.2.1. Метод на линейната консолидация

Методът на пълната (линейна) консолидация е метод за оценка и представяне на активите, пасивите и собствения капитал на икономическата група в консолидираните финансови отчети. За него е характерно, че консолидирането се извършва посредством последователното сумиране (ред по ред) на активите, пасивите, приходите и разходите на предприятието – майка и дъщерните предприятия. При прилагането на метода следва да бъдат елиминирани вътрешногруповите операции, т.е. сделките между предприятията, в рамките на групата. Елиминирането на подобни сделки се налага поради обстоятелството, че тези операции са извършени в рамките на групата и не засягат предприятие, извън нея. В резултат на подобни сделки, всяко предприятие, в рамките на групата представя в индивидуалния си финансов отчет печалба или загуба от сделката, но в консолидирания финансов отчет на групата, тази печалба (загуба) се елиминиран, тъй като няма сделка с предприятие, извън групата.

Прилагането на метода на линейната консолидация е свързан с някои подготвителни процедури като:

- проверка на отчетите на дъщерните предприятия;
- уеднаквяване на датите, към които следва да се изготвят финансовите отчети на предприятието – майка и дъщерните предприятия;
- уеднаквяване на счетоводната политика на предприятието-майка и дъщерните предприятия и др.

1.2.2. Метод на пропорционалната консолидация

Методът на пропорционалната консолидация се използва като основен метод за представяне на активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите във финансовите отчети на съвместно контролираното предприятие. В определени случаи, за представянето на тези отчетни обекти, като алтернативен метод може да се приложи методът на собствения капитал. Методът се използва за отчитане на дяловете в съвместно контролирани предприятия от някои инвеститори, които считат, че в съвместно контролираната единица съдружниците имат по-скоро значително влияние, отколкото съвместен контрол. Като цяло използването на този метод за отчитане на дялове в съвместно контролирани стопански единици не се насърчава от МСС, тъй като се приема, че пропорционалната консолидация отразява по-точно същността и стопанската реалност на дела на съдружника в съвместно контролираното предприятие.

Съвместно контролираните предприятия представляват специфична форма на обединяване на ресурсите на стопанските субекти, при които съдружниците упражняват съвместен контрол. Съвместният контрол се дефинира като възможност да се управлява оперативната и финансова политика на съвместно контролираното предприятие, най-малко от две страни, контролиращи съдружници, по такъв начин, че да се реализира икономическа изгода от дейността на предприятието. Методът на пропорционалната консолидация изисква всели съдружник да включи във финансовите си отчети, своя дял от активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно-контролираното предприятие. Той може да се приложи в два варианта:

- съдружникът да съчетава ред по ред, дела си в активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно контролираното предприятие, с подобни позиции в собствените си финансови отчети;
- делът на съдружника в активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно контролираното предприятие да се представи на отделен ред във финансовите отчети на съдружника.

1.2.3. Себестойностен метод

Себестойностният метод за оценка и отчитане на инвестициите в асоциирани предприятия се характеризира със следните особености:

• Придобитите инвестиции се оценяват по цена на придобиване. Стойността на инвестицията не се коригира с настъпващите промени в дела на инвеститора в капитала и в текущия финансов резултат на асоциираното предприятие. В отчета за приходите и разходите на инвеститора се отчита като приход само реално полученият дивидент; всяка обезценка в стойността на инвестицията, а също и печалбата (загубата) при освобождаване (продажба) от тази инвестиция. Всеки друг доход се третира като възвръщане на инвестицията и води до намаление на нейната себестойност. Получените доходи от разпределение (дивиденти) намират отражение по сметките за отчитане на финансовите приходи, за периода за който се отнасят, но само доколкото инвеститорът получава дял от акумулираната печалба на предприятието, в което е инвестирано.

По смисъла на МСС 28 “Всеки доход от разпределение, превишаващ тази печалба се третира като възвръщане на инвестицията и се отчита като намаление на себестойността на инвестицията.” Следователно доходите от инвестицията в асоциирано предприятие се признават за текущ приход за инвеститора и се представят отделно в ОПР. Определени суми, изплатени от асоциираното предприятие на инвеститора, не представляват доход, а намаление на себестойността на инвестицията. Тези плащания са следните :

- Получени суми, превишаващи полагаемия се дял на инвеститора от печалбата на асоциираното предприятие,
- Получени суми в резултат на разпределение на печалба на асоциираното предприятие преди датата на отчитане на инвестицията.

1.2.4. Метод на справедливата стойност

Методът на справедливата стойност е метод на отчитане, при който балансовата стойност на инвестицията се преоценява по справедлива стойност. Той се прилага в случаите, когато при първоначалното й придобиване инвестицията се класифицира като финансов актив по реда на МСС 39 Финансови инструменти – признаване и оценяване. По смисъла на този стандарт две категории финансови активи е възможно да бъдат преоценявани по справедлива стойност

1. Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, в т. ч.
- финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, определени като такива
- финансови активи, държани за търгуване

2. Финансови активи на разположение за продажба.

Към финансовите активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата – определени като такива, може да се отнесе всеки финансов актив, в т. ч и акции, ако се преоценява по справедлива стойност и разликите от преоценките се отчитат във финансовия резултат.

Към финансовите активи, държани за търгуване се отнасят придобити ценни книжа с намерението да бъдат продадени в близко бъдеще (максимум 12 месеца от датата на придобиването) с цел да бъде реализирана печалба от продажбата. Разликите от преоценка по справедливата стойност се отчитат като финансови приходи или финансови разходи.

Към финансовите активи на разположение за продажба се отнасят придобити финансови инструменти, които не са класифицирани в групата на финансовите инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата. Разликите от преоценки по справедлива стойност се отчитат в увеличение или намаление на резерва от последваща оценка на активи (преоценъчен резерв).

1.2.5. Метод на собствения капитал

Методът на собствения капитал е основен метод за оценка и отчитане на инвестициите в асоциирани дружества. Той представлява метод, при който инвестицията първоначално се записва по себестойност (цена на придобиване), а впоследствие се преизчислява в съответствие с промените в дела н инвеститора в нетните активи (собствения капитал) на дружеството, в което е инвестирал. В отчета за приходите и разходите инвеститорът отразява дела си в реализираната печалба (загуба) от асоциираното предприятие за периода. Преизчисляване (увеличаване или намаляване) на балансовата стойност на инвестицията може да възникне и в резултат на:

- промяна в процентния дял на инвеститора в асоциираното предприятие вследствие на промяна в основния капитал на същото.

- промени в собствения капитал на асоциираното предприятие в резултат на преоценка на дълготрайните материални активи и инвестициите, от преизчисления на операциите на задграничните му дейности и дружества, от преизчисления, свързани с бизнес-комбинации и т.н.

Като се има предвид казаното дотук, може да се обобщи, че първоначалната стойност на инвестицията се увеличава, за да се отрази нараснался инвестиционен дял в предприятието, чиито акции са придобити или се намалява вследствие на дивидентите, които се получават или при признаване на дял в загубите на предприятието емитент. Оттук могат да бъдат изведени и особеностите на метода на собствения капитал:

•Инвеститорът отчита придобитите инвестиции по цена на придобиване;

•При реализиране на положителен финансов резултат от предприятието, чиито акции са придобити, инвеститорът отчита увеличение на отчетната стойност на инвестицията, а при отрицателен – намаление. Следователно методът на собствения капитал се основава на предположението, че инвеститорът е получил приход от инвестицията в размер пропорционален на неговия дял в собствеността на предприятието.

•Получените дивиденти се отчитат като увеличение на паричните наличности по сметките на инвеститора и като намаление на отчетната стойност на инвестициите.

•Необходимо е да се отчитат и промените в дяловото участие на инвеститора в собствения капитал на емитента, дължащи се на извършени преоценки на дълготрайните активи, инвестициите, осъществени стопански комбинации и др.

•При придобиването на инвестицията, разликата положителна или отрицателна) между цената на придобиване на инвестицията и дела на инвеститора в справедливата стойност на нетните разграничими активи на асоциираното предприятие се отчита като репутация по смисъла на МСФО 3 Бизнескомбинации като:

- положителната репутация, отнасяща се за асоциираното предприятие е включена в цената на придобиване на инвестицията. Не се допуска амортизиране на положителната репутация, поради което тя не се взема предвид при определяне на дела на инвеститора в печалбите или загубите на асоциираното предприятие

- с превишението на дела на инвеститора в нетната справедлива стойност на нетните разграничими активи над цената на придобиване на инвестицията (при отрицателна репутация) се увеличава балансовата стойност на инвестицията и съответно се отчита приход, като по този начин се определя дела на инвеститора в печалбата или загубата на асоциираното предприятие за периода на придобиване на инвестицията.

Методът на чистата стойност на капитала започва да се прилага от момента, в който предприятието, чиито акции са придобити, започне да отговаря на критериите за асоциирано предприятие, т.е. от момента, в който инвеститорът има възможност да упражнява значително влияние.

Консолидирането на финансовите отчети е сложен и продължителен процес, който се съпътства от редица трудности, при неговото осъществяване. По-съществените проблеми и трудности, с които се сблъскват съставителите на консолидирани финансови отчети, могат да се систематизират по следния начин:

- Глобализацията на икономиката и финансовите пазари през последните години доведе до появата на транснационални холдингови структури, обединяващи предприятие майка и множество дъщерни предприятия. Подобни “мега” структури се характеризират с голяма диверсификация на осъществяваната стопанска дейност. Някои от дъщерните предприятия в рамките на групата, оперират на финансовите пазари, други се занимават с банкови услуги, трети с недвижими имоти, четвърти с покупко-продажба на стоки и т.н. Всеки един вид дейност се отличава с определени специфики, както по отношение на организацията на синтетичното и аналитично отчитане, така и при представянето на информацията във финансовите отчети.

- Съвременните транснационални корпорации оперират в различни географски сегменти, т.е. на територията на различни държави и дори континенти. Всичко това затруднява процеса на представяне на информацията, необходима за консолидирането в рамките на определените срокове;

- Отделните предприятия, в рамките на холдинга използват различни информационни системи. Оттук произтичат трудности, свързани с: разпръснатост и дублиране на данните, породено от това, че необходимите данни се получават от различни информационни системи, които не са интегрирани в единна информационна система; получаване на данни в различни формати, които трудно могат да бъдат обобщавани по програмен път, невъзможност да се гарантира качеството на информацията, необходима за целите на консолидирането и т.н.

Това поражда необходимостта от ангажиране на допълнителни ресурси (най-вече време и специалисти по информационни технологии), които са необходими за унифицирането на информацията, получавана по програмен път от отделните предприятия, която впоследствие се използва за целите на консолидирането на финансовите отчети.

ВТОРА ГЛАВА. ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ НА СЪСТАВЯНЕТО НА КОНСОЛИДИРАНИ ОТЧЕТИ

2.1. Проблемни области

Развитието на информационните технологии, поставя високи изисквания към счетоводните и управленските кадри. Появата на нови информационни технологии, създава предпоставка за усъвършенстване на счетоводните и управленските процеси в предприятието. Самото усъвършенстване се реализира на нова база – при приложение на нови платформи и технологии.

Съществуващото схващане, за консолидиране на счетоводни данни, в представите на счетоводните специалисти, се свежда до изготвяне и представяне на регламентирани справки под формата на двумерни таблици. Ето защо електронните таблици, са широко използвани в стопанската практика. Редица предприятия , които публикуват своите отчети, предоставят както текстовите документи на своите отчети, така и електронни таблици, които са изготвени в предприятие, извършващо консолидацията. Познати са примери от стопанската практика, при които консолидацията се извършва на равнище „оборотна ведомост," посредством функция Consolidate в средата на електронна таблица.

При нанасяне на данни в споменатите таблици, в редица случаи счетоводните специалисти въвеждат данни за „текущ" и „предходен" период. При настъпване на новия отчетен период, данните от предходния период (които са били представени като „текущ" период), обикновено не се прехвърлят автоматично в новия период като данни за „предходен" период. В новия отчетен период често се налага промяна в редовете на редица справки. Тази промяна води, обективно до възникване на затруднения при прехвърляне на данните от предходен в текущ период. В този случай, процедурите по прехвърляне на данните нямат формално описание. Следователно, те не могат да се алгоритмизират и не могат да се съставят програми, които да извършат прехвърлянето.

Подобни проблеми, възникват и при изготвянето на междинни отчети. Можем да направим извода, че ръчният труд е значителен, поради дублираното, въвеждане на едни и същи данни – един път като данни за текущ период и един път като данни за предходен период. Този проблем, е решен в средата на повечето счетоводно-информационни системи, но тяхното предназначение е изготвяне на годишни отчети за едно предприятие. Счетоводно-информационните системи (наричани още компютърни счетоводни системи), не са насочени към консолидиране на данни от няколко предприятия. Тук можем да очертаем първия сериозен информационен проблем –създаването и поддържането на единна информационна база от данни, съдържаща счетоводни данни за няколко предприятия (участващи в холдингова структура) за няколко отчетни периода.

Както отбелязахме, консолидирането на данни, е свързано с подготовката на редица справки, които бяха описани в първа глава. Характерно за всяка една от тях е, че колоните на справката се мултиплицират спрямо броя на дъщерните предприятия (таблица 2.1).

Таблица 2.1.

Структура на детайлна справка А

Редове на детайлна справка А	Дъщерно предприятие 1			Дъщерно предприятие 2			Дъщерно предприятие …		
Ред 1	Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 1	Колона 2	Колона 3	…	…	…
Ред 2									
...									

От таблица 2.1 се вижда, че при добавяне на ново дъщерно предприятие, колоните на справката се увеличават с броя на колоните на детайлната справка. При изчисляване на сборен отчет посредством електронна таблица, необходимо е да се въведат формули за: обобщаване на данните, от дъщерните предприятия (преди елиминиране и след елиминиране) и за обобщаване на данни от отделни редове на справките (изчисляване на междинни сборни редове). В този случай, за всяка една справка се въвеждат редица формули, които подготвят колоните „сборен” и „консолидация”. При добавяне на ново дъщерно предприятие, естествен процес е промяната на всички формули. Вероятността от допускане на техническа грешка е твърде голяма. В редица случаи, времето за отстраняването й може да надхвърли времето за въвеждане на данните и съставяне на консолидиран отчет. Тук можем да очертаем втория сериозен информационен проблем –Развитието на бизнеса налага промяна в структурата на детайлните справки. Промяната може да бъде в няколко направления: (1) добавяне на нови редове в конкретна детайлна справка, (2) добавяне на нови колони и (3) добавяне на нови дъщерни предприятия. Тук можем да очертаем втория сериозен информационен проблем. Промяната в структурата на детайлните справки налага приложението на единен стандарт и методика за изчисляване на междинни сборове както по редове, така и по колони, така и по дъщерни предприятия за всяка детайлна справка.

Използването на електронни таблици, улеснява до голяма степен счетоводните процеси, но обективно съществуват и редица трудности. При увеличаване обема на оперативната работа, естествено възниква необходимостта от въвеждането на оперативни данни, в консолидираните справки от няколко работни места. Третият информационен проблем, свързваме с потребността от многопотребителска работа, в средата на електронни таблици. Решение на третия проблем, е установено в практиката чрез използването на системи за управление на бази от данни (СУБД), или използване на споделена електронна таблица. СУБД, имат развит инструментариум за извеждане на справки в различни разрези. До голяма степен, те удовлетворяват потребностите на счетоводните специалисти, по отношение на извеждане на редовете и колоните на справките, групирани по дъщерни предприятия.

Съществен проблем, представлява запълването на справките с числа. OLAP инструментите (наподобяващи Pivot таблици), позволяват извеждането на различни измерения по редове и колони. Независимо от това, проблемът с извеждане на суми остава. Така например в клетка на една справка с точно установени редове и колони могат да се извеждат различни суми. Сумите са обвързани с различен отчетен период. Трудности възникват, когато в една справка се извеждат суми от няколко отчетни периода – текущ период, предходна година на 31.12., две години назад на 31.12. и същия месец през миналата година.

Подобна ситуация показва, че не може да се използва директно инструмент Pivot таблица за извеждане на справка, включваща суми от няколко отчетни периода. Имайки предвид, тези особености може да се стигне до извода, че процесите, по изготвяне на консолидирани отчети, могат да се подпомогнат, от използването на база от данни (за съхраняване на данните), но не и за извеждане на справки с упоменатата висока степен на сложност. Тук можем да очертаем четвъртия информационен проблем – извеждане на потребителски ориентирани справки, при които се използват няколко признака за групиране на данните по редове и колони, а клетките в справката съдържат числови данни от няколко отчетни периода. Засега СУБД, не предоставят инструментариум за извеждане на справки, при които данните, във всяка една клетка на отчета се извеждат от различни отчетни периоди.

Очертаните четири информационни проблема, обуславят необходимостта от, провеждане на проучване на софтуерния пазар (както български, така и чужд) за търсенето на специализиран софтуер, за консолидация на счетоводни данни. За нуждите на настоящия труд е проведено проучване на софтуерния пазар. Търсени са както open source, така и close source софтуерни продукти. Засега (бел. авт. м. 10.2014 г.) на софтуерния пазар се предлагат единични софтуерни продукти за консолидация на данни в предприятия (холдингови структури), които имат дъщерни предприятия. Проучени са и някои холдингови предприятия. Проучването е насочено към установяване на софтуерните продукти, които се използват.

На настоящия етап от развитието на информационните технологии, в холдинговите структури, най-често се използва офис пакетът за консолидация на данни. Текстообработващите програми се използват за подготовка на отчета като текстов документ. Решаването на сравнително малки задачи, се подпомага от електронни таблици. Прави впечатление, че информацията се съхранява разпокъсано. Обикновено детайлни данни се поддържат в отделните дъщерни предприятия. Впоследствие те се изпращат на предприятието-майка. Самият процес на консолидиране е възможно да се извърши както в средата на специализиран софтуер, така и в средата на електронна таблица. Възможно е изпращане на електронни таблици от предприятието-майка до дъщерните предприятия. Те от своя страна могат да ги попълнят и да ги върнат на предприятието-майка за консолидация.

Забелязва се и известна съпротива сред счетоводните специалисти. Необходимостта от промяна на сложни формули (в случаите, когато се използват електронни таблици за консолидиране на данни) стресира специалистите. Този факт, води до въздържане от ползване на офис пакета за консолидация на данни в редица предприятия.

Представените четири информационни проблема, показват, че е нужно осмисляне на счетоводните процеси и търсене на подходящо приложение на последните достижения в областта на информатиката. За съжаление, на софтуерния пазар, трудно може да се намери софтуерен продукт, или негов прототип, който да решава посочените четири проблема и да може да се използва от предприятията, които изготвят консолидирани отчети. Изведените информационни проблеми обуславят необходимостта от изграждане на концепция на автоматизирана информационна система (АИС) за консолидация на данни в холдингови структури.

В настоящия труд, се предлага концепция на АИС за консолидация, на счетоводни данни, в холдингови структури. Описанието на системата, е направено съгласно утвърдените стандарти за разработка на софтуерни продукти (таблица 2.2).

Таблица 2.2.

Софтуерни стандарти, на които отговарят софтуерните продукти

Стандарт	Пояснение
БДС ISO/IEC 9126-1:2004	Качество на софтуерен продукт
БДС ISO/IEC TR 9126-2:2004	Проектиране на софтуер
БДС ISO/IEC 15288:2004	Проектиране на системи.
БДС ISO/IEC 15910:2004	Документиране на софтуера за потребителя
БДС ISO/IEC TR3 13335-1:2002	Управление на сигурността на ИТ

Освен това, концепцията на системата, трябва да отговаря на националните счетоводни стандарти и международните счетоводни стандарти, които бяха дискутирани в първа глава.

2.2. Концепция за автоматизирана информационна система за консолидиране на данни

За описание на идейния проект на автоматизирана информационна система в теорията са познати редица утвърдени методи . При сложни системи се препоръчва използване на методи като UML, RUP, CRC-карти. В настоящия труд се прилага структурния метод, познат още като „метод за йерархично функционално декомпозиране“. Този метод е утвърден в теорията и практика и се прилага при описание на системи със сравнително ниска степен на сложност.

Цел на системата е подпомагане на счетоводните процеси по консолидация на данните. Предлагаме системата да включва няколко модула. Функционалността на системата се разглежда в рамките на всеки модул.

- Модул за настройка

  - Описание на детайлни справки (на пример „Имоти”, „Дълготрайни нематериални активи”)

  - Описание на обобщаващи справки (на пример Баланс, Отчет за всеобхватния доход, Отчет за паричните потоци)

  - Описание на редовете на справките

o Описание на колоните на справките

• Модул за въвеждане на данни

o Въвеждане на данни за различни отчетни периоди

o Въвеждане на коментари към клетки на отчетите

o Въвеждане на отговори на въпроси, свързани с конкретни справки

• Модул за извеждане на детайлни справки

o Динамично генериране на детайлни справки и изчисляване на клетките в тях

• Модул за извеждане на обобщаващи справки

o Динамично генериране на обобщаващи справки и изчисляване на клетките тях

• Модул за извеждане на управленски справки

o Използване на генератори на отчети за извеждане на потребителски справки

• Модул за вход/изход на данни

o Извеждане на данни в стандартизиран формат

o Импортиране на данни от дъщерни предприятия

• Модул за администриране на системата

o Задаване на права за достъп до данните

o „Заключване” на приключили отчетни периоди

Така предложената структура на системата позволява нейното по-добро разбиране от крайните специалисти и по-бързата й разработка от проектанти и програмисти.

Архитектурата на системата е стандартна трислойна архитектура, състояща се от: слой на данните, слой на бизнес логиката и слой на представянето (фиг. 2.1).

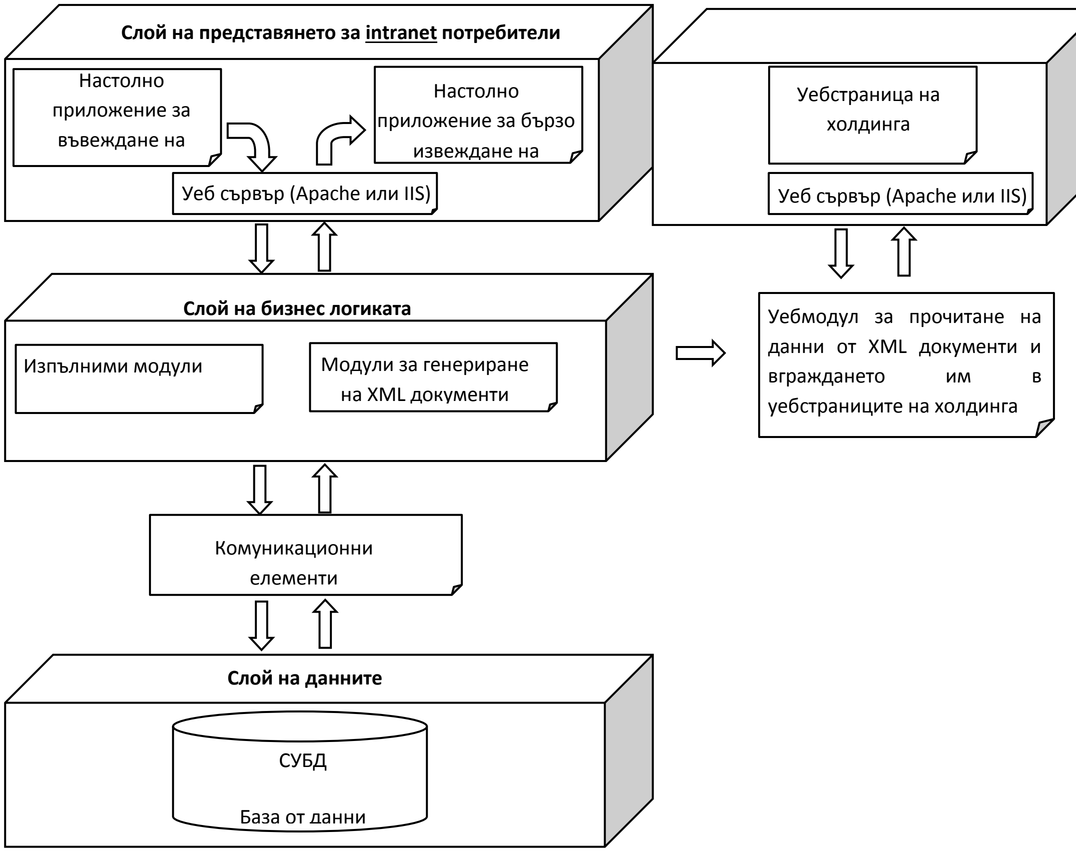

Фигура 2.1. Архитектура на системата

Както отбелязахме, данните за различните дъщерни предприятия трябва да се съхраняват в база от данни. За изграждане на представената структура на системата, предлагаме в базата данни да се поддържат следните таблици:
Таблица „Справки” (Spravki). В нея се описват както детайлните справки, така и обобщаващите.
Таблица „Редове на справки” (Redove). В нея се въвеждат данни за редовете на справките. Предвижда се йерархичност в кодовете на редовете на справките.
Таблица „Колони на справки” (Koloni). Описват се колоните на всяка една справка.
Таблица „Дъщерни предприятия” (DP). В нея се въвеждат имената на дъщерните предприятия. Първите два реда са резервирани за предприятието „майка” и за въвеждането на елиминации (Необходимостта от въвеждане на елиминации беше дискутирани в първа глава).
Таблица „Суми” (Sumi). Поддържат се суми в пет измерения (под формата на пет-мерен масив): дата, предприятие, справка, ред от справка, колона от справка и сума (фиг. 2.2).

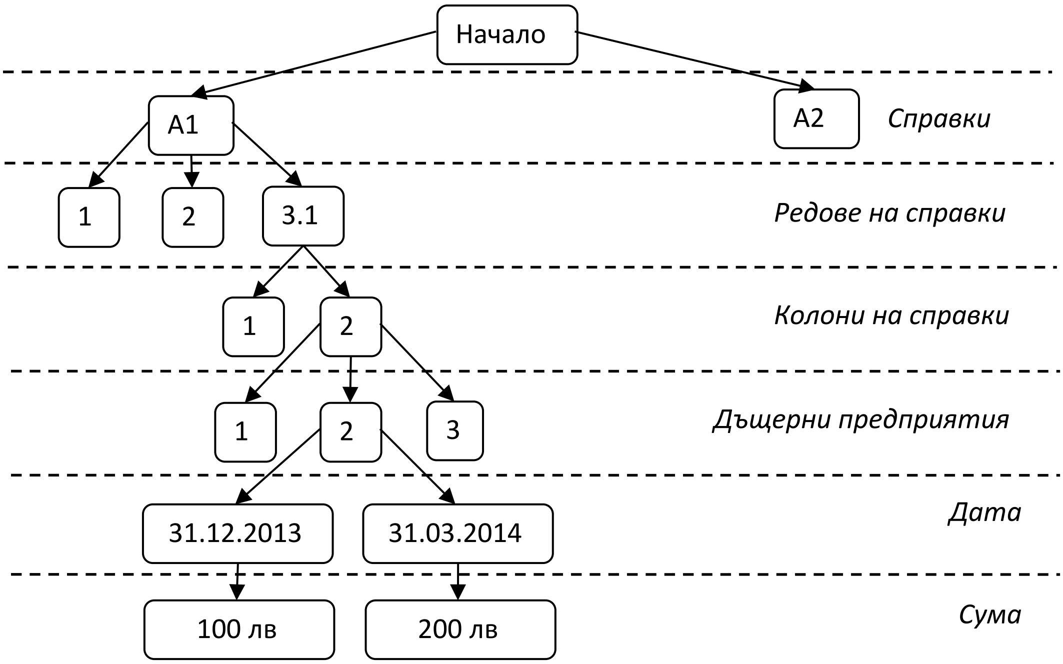

Фигура 2.2. Структура на съхраняваните суми като пет-мерен масив

Таблица „Въпроси на анкети". Към всяка справка се въвеждат въпроси, на които трябва да отговори всяко предприятие.
Таблица „Отговори на анкети". Отговорите на анкети се поддържат в четири измерения: дата, справка, предприятие, номер на въпрос.
Моделът на базата от данни е направен съгласно правилата за изграждане на E-R модел (фиг. 2.3).

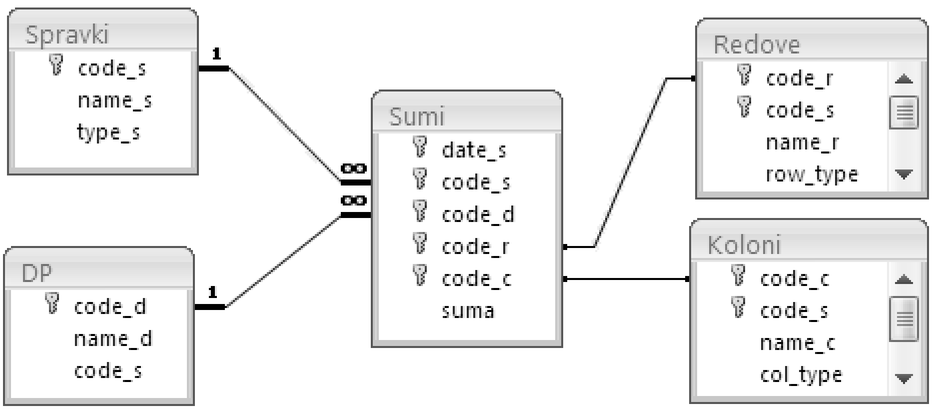

Фигура 2.3. Фрагмент от E-R модел на базата от данни

СУБД, може да бъде инсталирана на уеб сървъра, но се препоръчва да се използва отделен сървър за базата от данни с оглед разпределяне на натоварването – уеб сървърът обслужва заявки на интернет потребители, а сървърът на базата от данни обслужва SQL заявки по: добавяне на данни в таблиците, промяна на съществуващи записи (редове), извличане на справки по определени критерии и други информационни процедури.

Слоят на бизнес логиката, включва индивидуално разработени софтуерни приложения. Нетрадиционно на слоя на бизнес логиката са добавени модули за генериране на XML документи. Чрез тях, се осъществява, разделен достъп до данните на интранет и интернет потребители. Интранет потребителите, могат да въвеждат детайлни данни за конкретни дъщерни предприятия и да подготвят консолидирани справки. Интернет потребителите, имат право да разглеждат консолидирани данни. В теорията по информатика се препоръчва използване на санкциониран достъп до данните чрез използване на система от пароли, групи потребители, права на достъп до всяка група и причисляване на определение потребители към всяка група. Общоизвестният подход, за осигуряване на санкциониран достъп изисква доста време за настройка и поддръжка. Освен това, до голяма степен, интернет потребителите са обезличени. Те имат нуждата от бърз достъп до системата, без да е нужна персонализация на достъпа.

С цел преодоляване на посочените недостатъци, предлагаме използването на модули за генериране на XML документи. Чрез тях, консолидираните справки се генерират в XML файлове със стандартизирана структура.

Модулите на слоя на бизнес логиката могат да се разработят, посредством редица софтуерни инструменти. Най-популярни и широко използвани са PHP, а за СУБД – MySQL. За тяхната работа, в предприятията, е задължителна, инсталация на PHP, MySQL или XAMP. Програмният код, създаден на PHP (също и на ASP, CSP, JSP), е достъпен до администратора на уеб сървъра. По този начин, програмният код на уеб приложението, може да бъде обект на плагиатство от друга информационна система. С оглед преодоляване на посочените недостатъци, предлагаме, програмният код, да бъде написан в средата на Delphi. Програмният код се компилира. От една страна, се осигурява значително бързодействие на изпълнимия код, в сравнение на първичния код, който се интерпретира, в момента на стартиране на приложението. От друга страна, защитаваме интелектуалния труд на програмистите.

Използването на комуникационни елементи, е направено с цел лесна промяна на използваната СУБД, без да се променят уебприложенията и настолните приложения. Уебприложенията, ще могат да се свържат с всяка СУБД (например MS Access, MS SQL Server, Oracle, Cache, Interbase, IBM/DB2 и др). За целта, се избира подходящ, драйвер за достъп до СУБД от регистъра „Provider” на “Data Link Properties” при отваряне на файла “database.udl”. Тъй като файлът «database.udl» се съхранява като текстов файл, СУБД, може да се промени без да е необходима намеса на програмисти. UDL файловете наподобяват INI файловете на MS Windows.

Слоят на представянето, включва два типа софтуерни приложения – настолни приложения и уебприложения. Настолните приложения, се използват за бързо въвеждане на данни, в таблиците и бързо извеждане на справки в рамките на едно предприятие. Уебприложенията, се използват, за извличане на данни от уебпотребители (фиг. 2.1).

Настолните приложения, трябва да се изградят, посредством среда за разработка, която осигурява достъп до базата данни и предоставя средства за компилация, на първичния код, под формата на изпълним код. Подходящ инструмент е средата Lazarus (позната като Delphi за Windows или Kylix за Linux). Настолните приложения, служат за въвеждане на данни в предприятията и за генериране на справки. Следва да се подчертае, че сумите се поддържат в пет-мерен масив (фиг. 2.2), а справките представляват двумерен масив. Тази особеност налага използването на СУБД и развойни среди, които гарантират изключително бързодействие при достъп до данни и тяхното визуализиране. В зависимост от сложността на детайлната справка и броя на предприятията размерът на двумерния масив е различен. Така на пример, справка „Имоти, машини и съоръжения” има най-много редове – 273. Ако холдинговото дружество, трябва да консолидира данните на 17 предприятия, като се включат колони „сборен”, „елиминации” и „консолидиран”, справката може да има 5460 клетки.

Уебприложенията, не извличат директно данни от таблица „Суми”. Поради сложността и големината на справките, предлагаме настолните приложения да генерират XML файлове, със справки, които да се зареждат бързо от уеб приложенията (фиг. 2.3). Предложеният подход, е допустим, защото няма динамика в представените данни, за приключили отчетни периоди. Не е необходим и персонализиран достъп до данните, защото обобщената информация за холдингови структури, се публикува в интернет и не е конфиденциална.

2.3. Подходи за усъвършенстване на информационните процеси

Използването на XML документи, съвместно с HTML документи, гарантира високо бързодействие на всички справки за уебпотребителите. Приложеният подход, осигурява по-бързо извеждане на справките, в сравнение с едно уеб приложение, изградено от динамични уеб страници, подготвящо справките в реално време от таблица „Суми”.

Представянето на консолидирани данни, е свързано с генериране на нови справки, за новите отчетни периоди и публикуването им на уебстраницата на компанията. Съществуващото виждане е изграждане на уебсайт със система за управление на съдържанието. В този случай, администраторите на уебсайта, имат административен панел, чрез който добавят нови отчети. Подходът на работа е утвърден в практиката, но може да се търсят възможности, за неговото подобряване. След приключване на междинен (тримесечен или месечен) или годишен период, предприятието, изготвя отчети. Нашето предложение е тези отчети да се изготвят като XML файлове, със структура на името на файла: spravka_mesec_godina.xml. По този начин, е необходима, динамична уеб страница, която намира новите XML файлове и ги добавя към макета на съществуващата уебстраница (фиг. 2.4).

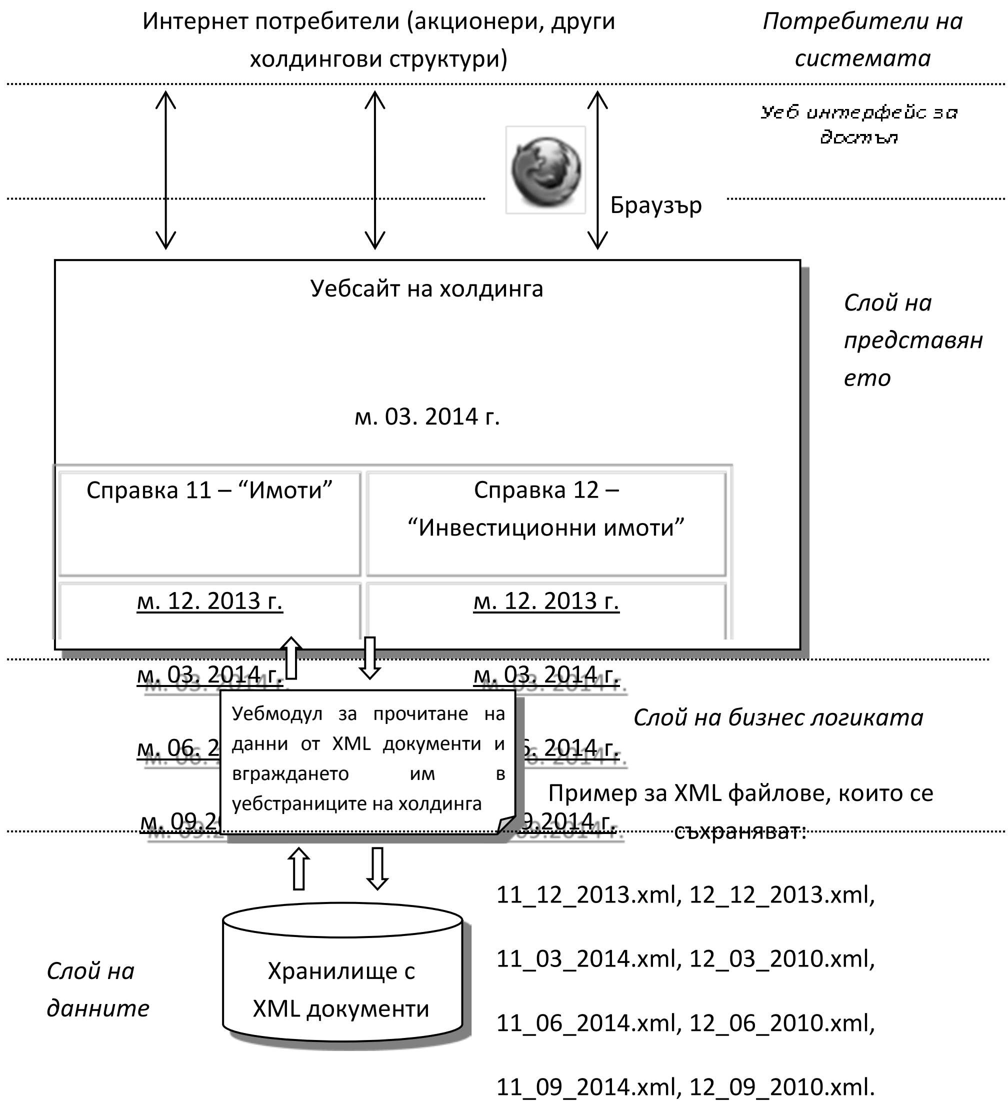

Фигура 2.4. Разширена архитектура на системата

Необходимостта, от съставяне на потребителски отчети обуславя приложението на генератори на отчети за изготвяне на нерегламентирани справки. Познати са редица инструменти за генериране на отчети, като например OLAP инструментите. Следва да се подчертае, че управленските кадри, приоритетно се нуждаят от добри практики, за прилагането на тези инструменти. В този смисъл, изключително важна е ролята на мениджърите, които работят в сътрудничество със специалистите по информатика. Добри управленски практики, за приложение на потребителски отчети са представени в трета глава.

Както отбелязахме, справките, които се извеждат, имат много клетки. В холдинг със 17 дъщерни предприятия, справка “Имоти” може да има 5460 клетки. Извеждането, им посредством SQL заявки отнема технологично време и входно-изходни операции при четене на данни от диска. Така например при база от данни, съдържащи 10 000 реда в таблица „Суми“, времето за извличане на една сума (необходима за запълване на една клетка от справка) е 15 милисекунди. В този случай времето за извеждане на справката е 5460 * 15 / 1000 = 81.9 секунди. Извеждането на една справка за повече от една минута затруднява оперативната работа. В бизнес информационните системи е приет стандарт за максимално време за извеждане на една справка – 3 секунди. За съжаление цялата справка не може да се изведе с една единствена SQL заявка поради ограничени възможности на езика SQL.

През м. март 2014 г. бяха направени опити с различни СУБД, с оглед намиране, на оптимален вариант качество/цена. Скоростта, на извеждане на една справка, когато сумите от пет-мерния масив се съхраняват в MySQL база от данни, е 16 милисекунди. За извеждане на справка “Имоти” са нужни 87 секунди (16 * 5460 = 87360 милисекунди). Базата данни, беше конвертирана като текстов файл и след това въведена в mdb файл. Бързодействието на SQL заявките, е подобрено четири пъти – една SQL заявка, се изпълнява за 4 милисекунди, а справката се извежда за 21 секунди. За едно настолно приложение, тази скорост е допустима, но за уебприложение – не е. Направеният експеримент, потвърждава необходимостта от приложението на подхода за използване на XML документи, съвместно с уебмодул, за извличане на данни от тях и автоматичното им публикуване на сайта на холдинга.

Беше направен и втори експеримент. Броят на редовете в таблица “Суми,” беше увеличен десетократно. Бързината на изпълнение на SQL заявките при СУБД MySQL и при mdb файл е намалена само с 20%. Този експеримент показва, че предложената система може да функционира в рамките на 10 години, без да има нужда от нов хардуер, за подобряване на бързодействието на системата.

За подобряване бързодействието, на системата могат да се приложат няколко подхода. На първо място, преди извеждане на справка, от таблица “Суми,” може да се генерира временна таблица с редовете за конкретната справка. При попълване на клетките, на справката, данни се извличат от временната таблица, а не от таблица “Суми”. В резултат, постига се подобрение в бързодействието, в рамките на 20%. Още по-голямо бързодействие, се постига при използването на втора временна таблица, в която се зареждат данните, за конкретно дъщерно предприятие и конкретна справка. В този случай, SQL заявките, работят значително по-бързо, защото извличат данни от сравнително по-малък информационен масив.

В теорията на информатиката, са познати и други подходи за подобряване бързодействието на системата. В случая, може да се използва, многонишкова програма. Когато се стартира, настолно или уебприложение, то представлява една нишка, което означава, че в рамките на приложението, няма многозадачен режим на работа. Приложенията (както настолни, така и уебприложения), могат да се стартират от много потребители, но всяко приложение е отделна нишка. Съществено подобрение, в скоростта на настолните приложения може да се получи, когато те стартират допълнителни нишки. Това означава, че части от приложението работят едновременно чрез индивидуални нишки за изпълнение на единични процеси (фиг. 2.5).

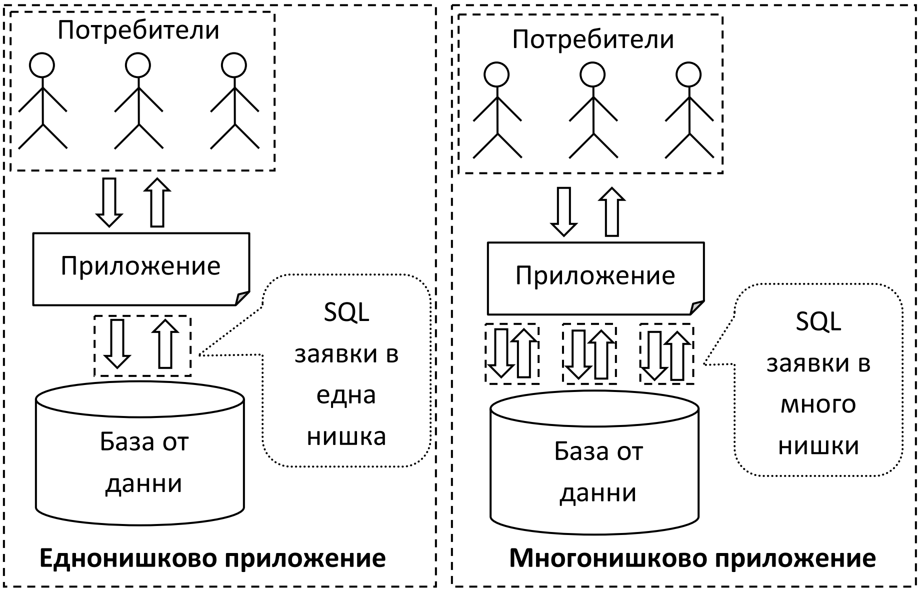

Фигура 2.5. Схема на работа на еднонишково и многонишково приложение

При стартиране на уебприложение, или настолно приложение, то стартира нов процес като заема собствено адресно пространство. В допълнение на това, се стартира и една нишка, която е първична за процеса. Предлагаме, използване на функция от високо ниво CreateProcess (в средата на операционна система Windows). Стартира се допълнителна нишка, в рамките на първичната нишка за процеса. По този начин, приложението може да създава допълнителни нишки като вгражда многозадачен режим в себе си. В специализираната литература, по паралелно програмиране, се препоръчва стартиране на една допълнителна нишка към първичната. Приложенията, могат да управляват няколко допълнителни нишки към първичната. В някои среди, за разработка са разработени, специални класове (TThread), чрез които могат да се разработват многонишкови приложения.

Виртуализацията като обективно съществуваща тенденция, в областта на информационните технологии, намира приложение и при консолидацията на счетоводни данни. Натрупаният опит по консолидиране на данни позволява да се сподели натрупания опит с други холдингови структури. Използването на индивидуални софтуерни продукти, е свързано с лицензионен режим. Холдинговите структури, които не притежават, собствен софтуерен продукт за консолидация на данни, могат да използват „изчисления в облака” и по-точно използване на софтуер като услуга . Редица компании, предоставят софтуер като услуга, вместо закупуване и инсталиране на специализиран софтуер.

Въпреки че многонишковостта е мощна техника за програмиране, тя е доста деликатна и трудна за приложение, поради усложняване на програмната логика за обработка на изключения, управление на критични секции и синхронизиране на допълнителните нишки.

Вследствие на изведената концепция, за система за консолидация на счетоводни данни в холдингови структури, могат да се формулират няколко по-съществени извода.

1. Представеният подход, за генериране на интранет документи и интегрирането им в уеб сайта на холдинга, е иновативен, препоръчваме да се прилага в холдингови структури и може да има сериозен икономически ефект.

2. Представена е концепция на автоматизирана информационна система за консолидация на счетоводни данни. Следва да се отбележи, че чрез адаптация на предложената концепция в стопанската практика се решават четирите информационни проблеми, посочени, в началото на втора глава.

3. Софтуерните приложения, улесняват процесите на съставяне на консолидирани отчети. Натрупаният опит, както при изготвянето им, така и при тяхното представяне, създава богат архив за вече приключените отчетни периоди.

Детайлните и обобщени, справки на консолидирано равнище, се използват за провеждане на анализи и изготвяне на становища за развитието на предприятието-майка и дъщерните предприятия. На тяхна база одиторите изготвят своите доклади, а управленските кадри съставят междинни консолидирани финансови отчети и годишен консолидиран финансов отчет, който са публични.

Наличието на обобщени данни, създава предпоставки за генериране на прогнози и допълнителни справки, които да се използват за по-добра аргументация на съставящите отчети, преценки, анализи и коментари. Публичният характер на междинните консолидирани финансови отчети и на годишния консолидиран финансов отчет означава, че тези документи са достъпни за широк кръг лица. Съществен проблем представлява правилната интерпретация на числовите данни и текстовата част на споменатите отчети. Въпреки, че в счетоводната теория процесите по изготвяне на отчетите са регламентирани, анализът на публикуваните данни е строго специфичен творчески процес, който трудно може да се стандартизира.

Всичко това, идва да покаже, че е необходимо описание на управленския процес от гледна точка на анализа на публикуваните консолидирани данни. Необходимостта от подпомагане на управленския процес, с обобщени данни обуславя фокуса на изложението в трета глава – управленските аспекти на процесите по съставяне на консолидирани отчети.

ТРЕТА ГЛАВА. УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА КОНСОЛИДАЦИЯТА

3.1.Проблеми, свързани с публикуването на отчети

Трета глава акцентира върху управленския процес, базиран на данни от консолидирани отчети. В трета глава са представени вижданията на управленските кадри за изгледа на управленските справки. Специфицирани са някои консолидирани справки, които са необходими на управленските кадри, одиторите и акционерите за вземане на бизнес решения.

Анализът на консолидираните отчети, включва както стандартни процедури по следене на финансови показатели, така и личен творчески процес. Творческият процес на управленските кадри е строго индивидуален и не подлежи на формализация. Ето защо е необходимо изследване на управленските аспекти на консолидацията. Наличието на множество потребители на консолидирана информация създава необходимостта от изготвянето на методика или правила за нейната еднозначна интерпретация.

Потребители на информацията, от индивидуалните и консолидираните финансови отчети, са широк кръг от заинтересовани лица (стейкхолдери) като мениджъри, собственици, потенциални инвеститори, кредитори, доставчици, анализатори, данъчни органи и др.

Консолидираните финансови отчети предоставят важна информация за икономическото състояние и резултатите на икономическите групи (холдинговите дружества). Важно условие, за вземането на управленски решения е наличието на качествена информация, за състоянието и дейността на дружествата от холдинговата група. Такава информация, се съдържа в годишните и междинните финансови отчети, изготвени при спазване на изискванията на МСС и МСФО и публикувани в сроковете определени от ЗППЦК и подзаконовите актове към него.

Изготвянето на консолидирани финансови отчети, е особено важно за публичните холдингови дружества, дейността на които е под контрола на Комисията за финансов надзор. Емитентите на ценни книжа, са задължени да публикуват регулирана информация, при условията на глава 6а от ЗППЦК.

Разкриването на регулирана информация, представлява само един от подходите, за разрешаване на конфликта между мениджъри и акционери, дефиниран като проблем на принципала и агента в теорията на корпоративното управление. Законодателството и усилията на надзорните органи, в областта на капиталовия пазар за преодоляване на едно от основните противоречия в дейността на публичните корпорации е начин за повишаване на доверието към капиталовите и финансови пазари, повишаване на ефективността и ликвидността им. Вярното и честно отразяване на финансовото състояние на корпорациите е сред основните принципи, при съставянето на финансовите отчети, като по този начин се реализира в голяма степен и изискването, за равнопоставено третиране на акционерите и особено защитата на правата на миноритарните акционери. В тази посока са и препоръките на Кодекса за корпоративно управление , приет и прилаган от дружествата с емисии на официалния пазар на фондовата борса.

Съдържанието на консолидирания финасов отчет е регламентирано в Закона за счетоводството и Закона за публично предлагане на ценни книжа.

Законът определя 120 дневен срок за публикуването на одитираните годишни консолидирани отчети от приключването на финансовата година. Те трябва да са на разположение на инвеститорите за срок не по-кратък от пет години. Трябва да се отбележи, че през последните години с приети промени в закона този срок е съкратен значително от 180 дни на 120 дни. По-ранното представяне на одитираните консолидирани финансови отчети повишава качеството на информацията за инвеститорите, а също така синхронизира във времето предпоставките за провеждане на редовното общо събрание на акционерите през първото полугодие. Освен индивидуалните финансови отчети акционерите, обсъждат и приемат и консолидираните отчети на групата, както и одиторските доклади за тях.

Законодателят, е предвидил публикуване на поканата, за общото събрание на акционерите, заедно с материалите най-малко 30 дни, преди датата на общото събрание и изпращане в Комисията в същия срок. Този срок е необходим на акционерите и заинтересованите страни, да се запознаят с материалите за общото събрание, предложените решения и да си съставят обосновано мнение за участието си начина на гласуване. Тридесет дневен срок, е предвиден, в Търговския закон и за непубличните дружества, но без задължението за публикуване на отчетите в интернет и изпращане в Комисията.

Счита се, че предоставянето на информация, в определените, срокове защитава интересите на акционерите.

Предишната редакция на закона, със 180 дневен срок за публикуване на одитираните консолидирани отчети, на холдинговите дружества и същия ред за провеждане на редовно общо събрание на акционерите, не даваше възможност за ефективно обсъждане и приемане на тези отчети, които, несъмнено съдържат важна информация за дейността и финансовото състояние на групата. Поради тази причина холдинговите дружества, не могат да изпълнят изискването на Закона за счетоводството и Закона за търговския регистър за публикуване на одитираните коносолидирани годишни финансови отчети след приемането им. Приетите промени в законодателството, удължиха посочените срокове с 30 дни, с което се преодолява, несъответствието, между изискванията на различните закони и поставянето на холдинговите дружества в положение на нарушители. В посочените нормативни актове, са предвидени, за нарушения на сроковете за приемане и публикуване на коносолидираните отчети.

Спазването на сроковете за публикуване на отчетите и значителното им съкращаване (с 60 дни) създава значително напрежение в работата на счетоводните отдели на холдинговите дружества. На първо място, се изисква по-стриктно синхронизиране на работата по подготовка и заверка на индивидулните отчети на дъщерните дружества. На второ място, натовареността на одиторите, в този период от годината, може да е причина за закъснели заверки на индивидуалните отчети. Това се отнася, в най-голяма степен, за непубличните дружества в групата, които не представят заверени отчети, в нормативно регламентираните срокове. На трето място, при холдинговите групи, със сложна структура, включваща едно или няколко холдингови дружества, се предпочита да се извърши многоетапна консолидация. Това означава, че консолидацията на отчетите на групата, може да завърши едва, след съставянето и одитирането на индивидуалните финансови отчети дъщерните дружества и съставянето на консолидираните отчети и представяне на одиторски доклади, на отделните холдингови групи (подхолдинги).

Законът за счетоводството, освобождава от задължение за съставяне на консолидирани отчети на групи, които се консолидират на по-високи равнища и влизат в състава на други холдинги. Тази възможност, не съществува за публичните холдингови дружества, които са дъщерни на друг холдинг. Освен правната невъзможност, за освобождаване от задължението, за съставяне на консолидирани отчети за публичните холдинги съществуват и управленски мотиви за осъществяване на междинна консолидация и за непубличните холдингови дружества. От една страна, многостепенната консолидация, намалява броя на консолидираните структури, с което се облекчават и ускоряват изчислителните процедури, намалява, се възможността от допускане на грешки и се намалява размера на базите от данни. По-съществен, от управленска гледна точка е информационният мотив, за многостепенна консолидация. Консолидирането на относително самостоятелни икономически групи, дава възможност, да се анализира структурата на холдинга, като съвкупност, от относително самостоятелни икономически групи, както и да се оцени приноса им, за състоянието и резултатите на основния холдинг. При многостепенна консолидация, холдинговата структура се представя не като сбор от дъщерни (и поддъщерни), дружества, а като система, от относително самостоятелни икономически групи, всяка от които, е със собствена характеристика, по отношение на икономическа, отраслова, пазарна, технологична, териториална или друга определеност. Значително по-голяма, е информационната стойност на отчетите, с многостепенна консолидация, при които дейността и резултатите на холдинга, се представят, като взаимодействие на икономически групи, а не на отделни търговски дружества.

При наличието на специализирани програмни продукти, за консолидация първата причина отпада, но управленските мотиви, остават и важат със същата сила.

Друга причина за наличие на напрежение, при представянето на отчетите, която не е маловажна за организацията на работата, на финансовите и счетоводните сектори на дружествата майки, е съвпадането на сроковете, за публикуване на одитирания годишен консолидиран финансов отчет и междинния индивидуален финансов отчет за първото тримесечие на годината.

В чл. 100 о от ЗППЦК е разписано задължението на емитентите да публикуват междинни индивидуални финансови отчети до тридесет дни от края на всяко тримесечие и да първото тримесечие срокът съвпада със срока за годишния консолидиран отчет. Междинните консолидирани отчети се публикуват в срок от 60 дни от края на съответното тримесечие.

3.2. Начини на разкриване на публична информация

Разкриването на регулирана информация, се осъществява, посредством платформите на Комисията (E-REGISTER), Българска фондова борса (EXTRI) и интернет страницата, на емитента. „Екстри нюз” е дъщерно дружество на Българска фондова борса София АД и чрез платформата. си осигурява разкриване на регулирана информация. както пред обществеността, така и на страницата на борсата. Съществуват и алтернативни начини, за публикуване на отчети, но към момента на тяхното стартиране, те не предоставяха връзка към платформата на борсата и на практика използването им увеличаваше дублираните дейности, макар и с по-ниски разходи (такси). Достъпът до двете платформи, се осъществява само с универсален електронен подпис и изисква електронно подписване на предоставената информация. Веднъж предоставена регулираната информация, не може да се променя, а при необходимост се публикува отново.

Платформите на Комисията и борсата са идентични, като до определен етап изискваха ръчно въвеждане на основните форми на отчетите и прикачване на текстови файлове, с финансовите отчети, електронни таблици, съдържащи форми, утвърдени от зам.председателя на Комисията, ръководещ направление „Надзор на инвестиционната дейност” както и друга информация, регламентирана в нормативните актове. Трябва да се отбележи, че въвеждането на една и съща информация в две, макар и еднакви платформи, поражда определени проблеми, най-вече свързани, с възможностите за допускане на грешки при ръчното въвеждане на данните.

Информацията, в електронните таблици, по принцип отговаря, на съдържанието на одитираните отчети, изготвени в съответствие с изискванията на МСС и МСФО, но се различават по форма. Електронните таблици, позволяват на потребителите на информация, по-лесно и бързо да извличат информация от финансовите отчети, при това, подредена по еднакъв начин за всички публични дружества и позволяваща, извършване на сравнения и съпоставяния за различни периоди от време. Това дава стабилност във формата на представената информация, за продължителен период от време за разлика от одитираните отчети, които търпят промяна, поради изменения в международните стандарти или счетоводната политика на дружеството емитент. Форматът на електронните таблици, дава допълнително предимство и удобство, за извличане и обработване на информацията от отчетите.

На основата на публикуваната публична информация, се изчисляват финансови и пазарни коефициенти, чрез които инвеститорите, могат оценят финансовото състояние, на дружеството и да вземат решения за инвестиране. Така например, БФБ-София АД, изчислява следните финансови коефициенти на компаниите, регистрирани за търговия на Официален пазар на акции, сегменти “А” и “В”, и Неофициален пазар на акции, сегмент “А”: Коефициент за текуща (обща) ликвидност; Коефициент за обращаемост на активите; Коефициент на задлъжнялост (D/E); Възвращаемост на собствения капитал (ROE); Възвращаемост на активите (ROA); Печалба преди лихви и данъци (EBIT); Печалба преди лихви и данъци / Собствен капитал; Печалба лихви и данъци/Общо активи; Цена/Печалба (P/E); Цена/Приходи от продажби (P/S); Цена/Счетоводна стойност (P/B). Показателите на всяко едно дружество (регистрирано на БФБ) могат да се разгледат в средата на платформата X3 Analyses.

3.3. Корпоративен анализ

Освен за целите на прилагането, на добрите практики, на корпоративно управление информацията от консолидираните финансови отчети се използва и при осъществяване на анализ на холдинговата структура в различни направления. Използването на електронни таблици и специализиран софтуер за консолидация, както беше отбелязано в предишната глава, дава редица възможности като еднократно въвеждане на информация и многократното й използване при съставянето на отчетите и приложенията към тях и значително съкращаване на времето за изготвяне на консолидираните отчети. От друга страна, намаляването на възможностите, за допускане на технически грешки икономисва много време и усилия на екипа за откриването им.

Предимствата от използването, на специализирани програми за консолидация предоставя положителни ползи и в други насоки, свързани с използването на пълния обем от информация, натрупан при съставянето на консолидирани отчети за предишни периоди. Традиционното консолидиране, на отчетите представя информацията за текущата и предходната година, което ограничава в значителна степен, възможностите за провеждане на качествен анализ на динамичните редове. Използването на информация, за повече от два периода предоставя по-големи възможности, за анализиране и извеждане на статистически значими тенденции на развитието на холдинговите структури.

Анализът на данните, може да се осъществи, посредством изчисляване на верижни, базисни и средногодишни индекси, на изменение на финансовите показатели. Тенденциите могат да бъдат описани, със средствата на регресионния анализ, като освен традиционната линейна регресия може да се приложат и нелинейни зависимости като експоненциална, логаритмична и други функции. С помощта на моделите, за множествена регресия могат да изследват сложни зависимости, по отношение на няколко фактора едновременно, което е недостъпно при анализа на данни за два периода.

Особено ценни, са многогодишните данни за приложение на корелационния анализ, при изследване на силата и посоката на връзката между независимите и зависимите променливи, за очертаването на определени закономерности.

Динамичните редове са основа за осъществяване на анализа на риска чрез показателите за стандартно отклонение, дисперсия, коефициент на вариация и оценка на вида на разпределение на случайната величина и определяне на вероятността на получаване на негативна (рискова) стойност.

Натрупаната информация позволява да се направи както анализ на динамичните редове, така и анализ на изменението на структурата на финансовите отчети за по-продължителен период от време, при което се очертават по стабилни тенденции и възможности за приложение на методи, даващи по-точна представа за състоянието и динамиката на показателите, определящи финансовото състояние на икономическите групи. Така например, средногодишните темпове, на изменение на финансовите показатели, са определено, с по-висока познавателна стойност от годишните индекси. При анализа на динамичните редове, става възможно изследването и на нелинейни зависимости и многофакторни модели.

Процесите на консолидация позволяват изготвянето и публикуването на консолидирани финансови отчети. Наличието на консолидирани отчети за няколко периода назад позволява съставянето на прогноза за бъдещото състояние на изследваното предприятие. Съставената прогноза може да се съпостави с набор от показатели на предприятието, които се следят на фондовата борса. Ето защо процесът на консолидация има не само счетоводни и информационни проблеми, но и управленски. В тази връзка в трета глава се предлага методика за съпоставяне на годишни финансови отчети с ключови индикатори на дейността на предприятието от гледна точка участието му на Българска фондова борса.

Освен това става възможно сравнението, между предприятията, вътре в групата, по отношение на различни показатели като приходи, рентабилност, темпове на растеж.

Съвременните средства за програмиране дават възможност за извеждане на графики и зависимости за илюстриране на показателите за анализ. Често използваните кръгови диаграми показват структурата към определен момент.

Таблица 3.1.

Съпоставка на финансови показатели за консолидиран отчет едно дружество (Албена АД к.к. Албена) за няколко периода

Дата на финансов отчет	31/12/2010	31/12/2011	31/12/2012	31/12/2013
Вид отчет	Консолидиран	Консолидиран	Консолидиран	Консолидиран
Дружество	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена
Капитал				
Текущ брой акции	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
Брой акции към дата на отчет	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
WANS (ttm)	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
Данни за една акция				
EpS (ttm)	2.3103	1.9520	3.6793	3.3371
BVpS (mrq)	75.8845	77.5442	81.2719	85.5390
SpS (ttm)	22.3310	23.0047	23.6902	25.1231
DpS (last fiscal year)	0.3500	0.2500	0.7500	0.5000
FCFpS (ttm)	5.61	7.02	7.16	7.19
Пазарни индикатори				
Цена	48.97	58.80	36.91	58.44
Пазарна капитализация	209 254 980	251 259 809	157 738 173	249 712 937
Enterprise Value	321 035 980	350 564 809	237 389 173	321 979 937
P/E (ttm)	21.20	30.12	10.03	17.51
P/B (mrq)	0.65	0.76	0.45	0.68
P/S (ttm)	2.19	2.56	1.56	2.33
PEG	-31.63	-194.24	11.34	-188.31
EV / EBITDA (ttm)	10.86	12.20	6.81	10.14
EV / Sales (ttm)	3.36	3.57	2.35	3.00
Dividend Yield	0.71%	0.43%	2.03%	0.86%
Dividend payout ratio	15.15%	12.81%	20.38%	14.98%
Оперативно Представяне				
Ефективна данъчна ставка	10.41%	10.79%	11.51%	8.94%
EBITDA margin	30.99%	29.24%	34.45%	29.58%

(ttm)				
EBIT margin (ttm)	12.74%	12.22%	19.38%	16.16%
Net Profit margin (ttm)	10.35%	8.49%	15.53%	13.28%
ROA (ttm)	2.04%	1.76%	3.36%	3.00%
ROE (ttm)	3.12%	2.58%	4.70%	4.07%
ROIC (ttm)	1.45%	1.16%	3.15%	2.76%

Анализът на ключови финансови показатели, може да се проведе по отношение на показателите, изчислени на една акция, стойностни измерители, оперативна ефективност, капиталовата структура и растежа. Най-важните показатели на една акция са: доходи на една акция (EpS), балансова стойност на една акция (BVpS), продажби на една акция (SpS), дивиденти на една акция (DpS) и свободен паричен поток на една акция (FCFpS).

Използваните стойностни измерители (Valuation Measures), са цена на акциите при затварянето на борсата, пазарната капитализация, стойността на предприятието (EV), измерена като сума от пазарната капитализация и стойността на дълга, групата показатели, изразяващи отношението между пазарната цена на акциите и печалбата, стойността на собствения капитал и продажбите; отношението между стойността на предприятието и брутната печалба (EBITDA) или продажбите; дивидентната доходност и коефициента на изплащане на дивиденти.

Двете групи показатели, се използват при определянето на стойността на една акция по метода на пазарните множители. Равнището на показателите, по отношение на отрасъла или фирмата еталон както и изменението на тяхната стойност се отразяват пряко върху стойността на дружеството и постигането на дългосрочен растеж като една от основните финансови цели.

На трето място, са показателите за оперативна ефективност. Те обхващат възвръщаемостта на база приходи, активи и собствен капитал. Използват се показателите EBITDA margin като отношение на доходите преди лихви, данъци и амортизация се разделят на приходите от дейността на дружеството; EBIT margin и чиста рентабилност (Net Profit Margin), като отношение на печалбата след данъци и приходите от дейността. В тази група, са и показателите за възвращаемост на активите (ROA), собствения капитал (ROE) и инвестирания капитал (ROIC). Групата от показатели е подходяща, както за анализ на динамични редове, така и за междуфирмени сравнения (бенчмаркинг) или междуфирмени сравнения в икономическата група.

Капиталовата структура, може да се представи, чрез изчисляване на показателите D/E (дълг към собствен капитал) и лихвоносен дълг към собствен капитал. Степента на задлъжнялост, е в основата на анализа на финансовия риск и кредитоспособността на дружеството.

От съществено значение за характеризирането на растежа са показателите: темп на растеж на продажбите, чистата печалба, активите, ДМА, оборотния капитал и лихвоносните задължения.

Като следствие от анализите на динамичните редове става възможно прогнозиране и финансово планиране на фирмата. На основата на установените тенденции може да се подходи с по-голяма степен на увереност към прогнозирането на финансовите резултати при съставянето на бизнес планове и оценки на дружеството.

Таблица 3.2.

Съпоставка на финансови показатели за консолидиран отчет едно дружество (Албена АД к.к. Албена) за няколко периода

Ниво 1	**Ниво 2**	31/12/2010	31/12/2011	31/12/2012	31/12/2013
Приходи от дейността	Основни приходи	86 940	90 115	90 604	98 091
Приходи от дейността	Второстепенни приходи	8 483	8 187	10 627	9 263
Приходи от дейността	**Общо**	**95 423**	**98 302**	**101 231**	**107 354**
Разходи за дейността	Материали и енергия	-29 289	-31 728	-27 523	-32 661
Разходи за дейността	Външни услуги	-17 287	-17 072	-16 438	-18 747
Разходи за дейността	Възнаграждения	-16 954	-19 059	-18 730	-21 576
Разходи за дейността	Други	-2 326	-1 702	-3 661	-2 610
Разходи за дейността	Амортизация	-17 408	-16 733	-15 256	-14 413
Разходи за дейността	**Общо**	**-83 264**	**-86 294**	**-81 608**	**-90 007**
Финансови приходи (разходи)	Приходи (разходи) от лихви, нето	-3 456	-3 367	-2 369	-2 399
Финансови приходи (разходи)	Приходи (разходи) от операции с финансови активи и инструменти, нето	2 359	256	181	137
Финансови приходи (разходи)	Разлики от промяна на валутни курсове, нето	622	477	492	525
Финансови приходи (разходи)	Други, нето	0	0	-213	-204

Финансови приходи (разходи)	**Общо**	**-475**	**-2 634**	**-1 909**	**-1 941**
Други	Печалба (загуба) от асоциирани и съвместни предприятия	0	0	0	42
Други	**Общо**	**0**	**0**	**0**	**42**
Извънредни	Извънредни, нето	0	0	0	0
Извънредни	**Общо**	**0**	**0**	**0**	**0**
Данъци	Други	0	0	0	0
Данъци	Текущи данъци	-1 012	-888	-1 987	-1 421
Данъци	Отсрочени данъци	-204	-123	-51	40
Данъци	**Общо**	**-1 216**	**-1 011**	**-2 038**	**-1 381**
Малцинствено участие	Печалба	-596	-22	0	0
Малцинствено участие	Загуба	0	0	46	193
Малцинствено участие	**Общо**	**-596**	**-22**	**46**	**193**
Общо		**9 872**	**8 341**	**15 722**	**14 260**

За да проведем анализ сме трансформирали данни от два източника – от годишните финансови отчети на изследваното предприятие и данни от Българската фондова борса (БФБ) за последните 11 години.

Таблица 3.3.

Данни от два източника – консолидирани ГФО и БФБ

Дата	Данни от ГФО		Данни от БФБ		
	Основни приходи	Разходи за материали и енергия	Продажби на една акция (SpS)	Балансова стойност на една акция (BVpS)	Доход на една акция (EpS)
31.12.2003	74474	21324	20.03766693	48.61392614	3.685334813
31.12.2004	76674	23782	20.08810412	52.80958249	3.973905754
31.12.2005	83325	26153	21.97076404	58.10680534	4.520070576
31.12.2006	89103	31438	23.32507864	65.0458236	3.944887186
31.12.2007	102405	35602	26.99686365	60.20253089	5.001256691

31.12.2008	107019	38256	28.14754351	63.28973215	3.085329101
31.12.2009	85263	25180	22.2750277	74.0600675	7.006112153
31.12.2010	86940	29289	22.33095865	75.88449299	2.310252494
31.12.2011	90115	31728	23.00470428	77.5441679	1.95196678
31.12.2012	90604	27523	23.69015096	81.27188386	3.679273675
31.12.2013	98091	32661	25.12305979	85.53901757	3.33713539

С цел провеждане на корпоративен анализ можем да формулираме следните изследователски хипотези:

H1: Основните приходи на предприятието влияят на дохода на една акция.
H2: Основните разходи за материали и енергия влияят на дохода на една акция.
H3: Продажбите на една акция влияят върху дохода на една акция.
H4: Балансовата стойност на една акция влияе върху дохода на една акция.

Под „влияние“ се разбира „закономерно влияние“. Представените данни от таблица 3 са прехвърлени в средата на SPSS. Направен е тест за автокорелация на променливите, участващи в корелационния модел. Не е установена вътрешна зависимост между членовете на всяка от изследваните променливи. Понеже всички променливи са на интервална скала, проверяваме за корелация между изследваните променливи чрез коефициент на Пирсън.

Създаването на корелационна матрица между изследваните показатели позволява откриването на статистически значими зависимости

Таблица 3. 4.

Корелационна матрица

		основни_приходи	EpS	разходи_матер_енергия	SpS	BVpS
основни_приходи	Pearson Correlation	1	-,125	,956**	,992**	,404
	Sig. (2-tailed)		,715	,000	,000	,217
EpS	Pearson Correlation	-,125	1	-,283	-,069	-,201
	Sig. (2-tailed)	,715		,400	,841	,553
разходи_матер_енергия	Pearson Correlation	,956**	-,283	1	,938**	,330
	Sig. (2-tailed)	,000	,400		,000	,322
SpS	Pearson Correlation	,992**	-,069	,938**	1	,304
	Sig. (2-tailed)	,000	,841	,000		,363
BVpS	Pearson Correlation	,404	-,201	,330	,304	1
	Sig. (2-tailed)	,217	,553	,322	,363	
	N	11	11	11	11	11

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

В средата на SPSS са открити три значими зависимости. Първо, с нарастването на разходите за материали и енергия, нарастват основните приходи (0.956). Второ, с нарастването на основните приходи нараства показателя продажби на една акция (0.992). Трето, открита е силна връзка между разходите за материали и продажбите на една акция (0.938). Получената трета връзка е резултат от първите две. Посоката на трите връзки е положителна, което означава, че с нарастване на разходите за материали и енергия се увеличават основните приходи. А с увеличаване на основите приходи на дружеството се увеличава и показателят продажби на една акция (SpS).

Наличието на мултиколинеарност между входните променливи (разходите за материали и енергия и основните приходи) означава, че ако се създава модел, двете променливи не могат да се включат като фактори. Възможно е да се състави модел, при който основните приходи са фактор, а продажбите на една акция (SpS) са резултатна променлива. В средата на SPSS са тествани няколко възможни модела (линеен, логаритмичен, кубичен, квадратичен, показателен, експоненциален и инверсен). При повечето модели коефициентът на детерминация е на над 0.95. Проверяваме моделите за адекватност (чрез коефициентите в ANOVA таблиците). Проверяваме статистическата значимост на моделите.

При някои модели SPSS предлага да се използва формула, при която данните на една от двете променливи трябва да се логаритмува. Продажбите на една акция се изменят в диапазона между 20 и 30, докато основните приходи се изменят между 70 000 и 110 000. Възможно е да разделим всяко значение на приходите на 1000 чрез създаване на нова променлива в SPSS.

При показателната функция (power function) моделът е следният:

Ln(SpS) = ln(осн_прих_мил) ^ 0.955 + 0.319

При показателната функция коефициентът на детерминация е 0.982. ANOVA таблицата показва, че моделът е адекватен. Коефициентите 0.955 и 0.319 са статистически значими при $\alpha = 0.05$.

Представеният модел позволява да се изчислят очакваните продажбите на една акция на борсата след публикуване на консолидирания годишен финансов отчет, съдържащ информация за основните приходи

Заключение

След проучване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети, могат да се формулират следните изводи.

Първо, съществува както нормативна рамка, така и добри практики по изготвяне на консолидирани отчети. Правният регламент на счетоводните процеси позволява правилно и точно изготвяне на консолидираните отчети. Съставянето им по един и същи начин позволява както използването на едни и същи информационни технологии за изготвянето им, така и еднотипен управленски поглед при анализирането на публикуваните консолидирани отчети.

Второ, в труда се предлага в съкратен вариант концепция на софтуерна система за изготвяне на консолидирани отчети. Представена е структура на база от данни, в която да се въвеждат оперативни данни от дъщерни предприятия. Представената концепция за софтуерна система може да се разработи и адаптира в холдингови дружества.

Трето, чрез използване на XML документи може да се осъществи връзка на корпоративни данни, съхранявани в интранет система, с данни, които се публикуват на уеб сайта на холдинговото дружество. По този начин се поставят концептуални основи на приложението на връзка на интранет система с интернет система.

Четвърто, направен е експеримент. Чрез компютърна програма са увеличени изкуствено десетократно данните в примерна база от данни за една отчетна година. Бързодействието на справките е намалява с 20%. Факт, който показва, че предложената софтуерна система може да работи 10 години без актуализация на хардуер.

Пето, консолидирането на относително самостоятелни икономически групи дава възможност да се анализиран структурата на холдинга като съвкупност от относително самостоятелни икономически групи, както и да се оцени приноса им за състоянието и резултатите на главния холдинг.

Шесто, традиционното консолидиране на отчетите представя информацията за текущата и предходната година, което ограничава в значителна степен на възможностите за провеждане на качествен анализ на динамичните редове. Използването на информация за повече от два периода предоставя по-големи възможности за анализиране и извеждане на статистически значими тенденции на развитието на холдинговите структури.

Седмо, съвместното използване на данни от консолидирани ГФО с данни за продажбите на една акция на БФБ позволява провеждането на широк кръг анализи. В тази връзка в трета глава е представена методика за провеждане на анализ.

Използвана литература

Svrakov, A. Brezoeva B., et al., 2013, Accounting „Work and law” (in Bulgarian).

Svrakov A., Brezoeva B., et al., 2012, International accounting standards addopted for application in the European Union „Work and law” (in Bulgarian).

Brezoeva B., 2006, Accounting of investments in shares. *Accounting*, XXI (in Bulgarian).

Gribanovski A. M., 2011, Consolidated financial accounting: what is in the beginning, Institute of entrepreneurial problems (in Russian). Available at: Audit-it.ru.

Filipova, N., Filipov F., 2009, Business modeling. Varna: Science and economics (in Bulgarian).

Hadziev,V. et al., 2009, Statistical and ecomometric software, Varna: Science and economics (in Bulgarian) .

Carbó-Valverde, S., Pedauga, L. E., & Rodríguez-Fernández, F., 2013, Another look at Bank Consolidation and Financial Stability. Mimeo.

Ivan, M., Vukoje, A., & Milan, M, 2013, ACCOUNTING CONSOLIDATION OF THE BALANCE BY THE ACQUISITION METHOD. *Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy*, 60(2).

Knapp, J., 2013, A Reconsideration of Consolidation Accounting Requirements and Pre-acquisition Dividends. *Australian Accounting Review*, 23(3), pp. 190-207.

Sánchez, L. E. P., 2014, Financial stability, bank competition and consolidation: Sources of asymmetry in the financial sector.

Swanson, Z., & Chan, S., 2013, ERP CONSOLIDATION ACCOUNTING SERIAL EXERCISE. *Proceedings of DYNAA*, 4(1).

Vasilev, J., 2012, Guidelines for Improvement Information Processes in Commerce by Implementing the Link Between a Web Application and Cash Registers. *Theory and Applications of Mathematics and Computer Science*, 2(2), pp. 55-66.

Vasilev, J., 2013, A Web-Based Software System for Downloading Extra Documents with Personalized Access in an Intranet Environment. *International Journal of Applied Science and Technology*, 3(2), pp. 22-25.

Vasilev, J., 2013, Application of Skype API to control working time. *TEM Journal – Technology, Education, Management, Informatics*, 2(4), pp. 350-352.

CREATING CONSOLIDATED FINANCIAL REPORTS – ACCOUNTING, INFORMATIONAL AND MANAGERIAL ASPECTS

Svetlozar STEFANOV[1], Julian VASILEV[2], Milcho BLIZNAKOV[3]

[1] University of Economics, Varna, Bulgaria
svetstefanov@ue-varna.bg

[2] University of Economics, Varna, Bulgaria
vasilev@ue-varna.bg

[3] University of Economics, Varna, Bulgaria
mbliznakov@ue-varna.bg

Abstract. The purpose of this study is to describe some of the problems in making consolidated financial reports. Several perspectives are analyzed – from accounting point of view, from information point of view and from managerial point of view. The accounting problems of financial consolidation are focused at the correct interpretation of legislation. The information problems concern the use of databases and specialized software for making consolidated reports. The managerial problems with financial consolidation concern business analysis and the correct interpretation of financial information in corporate financial reports. This paper gives some solutions to the three groups of problems concerning the financial consolidation. This paper describes a concept of a database to store financial data for consolidation. This paper also offers an approach for business analysis of financial consolidated data.

Key words: consolidation, databases, management, accounting.

ЕЛЕКТРОННО СПИСАНИЕ „ИКОНОМИКА И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ“, БРОЙ 3, 2016,
ТЕМАТИЧЕН БРОЙ „СЧЕТОВОДСТВО“, ISSN 2367-7791, ВАРНА, БЪЛГАРИЯ
ELECTRONIC JOURNAL “ECONOMICS AND COMPUTER SCIENCE”, ISSUE 3, 2016,
THEMATIC ISSUE “ACCOUNTING”, ISSN 2367-7791, VARNA, BULGARIA

АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВАТА АВТОНОМНОСТИ ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ НА МЕДИЦИНСКИТЕ ДИАГНОСТИЧНО – КОНСУЛТАТИВНИ ЦЕНТРОВЕ В ГРАД ВАРНА

Любомира КОЕВА-ДИМИТРОВА[1]

[1] Медицински университет „Проф. Д-р П. Стоянов“ – Варна
Катедра по икономика и управление на здравеопазването
lubomira@yahoo.com

Резюме. Целта на настощата статия е да се направи външен анализ на структурата на капитала, финансовата автономност и задлъжнялост на медицинските диагностично-консултативните центрове (ДКЦ) в град Варна, като на тази база се направят изводи относно тяхната дългосрочна платежоспособност и финансова стабилност.

Обект на изследване са годишните финансови отчети на 9-те медицински ДКЦ-та, регистрирани на територията на град Варна, публикувани в Търговския регистър. Наименованията на ДКЦ-тата са кодирани с номера от 1 до 9, като с номера от 1 до 7 са 6 ДКЦ-та собственост на община Варна и 1 – дъщерно на държавна болница, а под номер 8 и 9 са частни ДКЦ-та.

Предмет на изследване са източниците на капитала и тяхното съотношение в изследваните лечебни заведения.

Изследването обхваща 7 годишен период – от 2008 до 2014 година.

Изчислени и сравнени са показателите за атономност и задлъжнялост, както и относителните дялове на собствения капитал, на пасивите и финансиранията в общата сума на капитала на изследваните лечебни заведения за анализираните периоди.

Направени са следните по-важни изводи:1) от анализираните общо 6 общински ДКЦ-та, половината (ДКЦ 3, 4 и 5) могат да бъдат класифицирани като финансово независими (с относителен дял на привлечения капитал около и под 30 %), с ниска степен на задлъжнялост (средно под 0,6), което говори за добра финансова стабилност на тези лечебни заведения. Финансово стабилно е и едното частно ДКЦ, кодирано под номер 8; 2) две от общинските ДКЦ-та, анализирани под номер 1 и 2, както и ДКЦ 7 (дъщерно на държавно) са с относителен дял на привлечения капитал около и малко над 60%, и висока степен на задлъжнялост – над 1,4 (изчислени по вариант 1) и над 3 (изчислени по вариант 2), което говори, че тези лечебни заведения не са финансово стабилни, и са зависими от кредитори; 3) Анализираните показатели на оцинското ДКЦ, под номер 6 и на частносто ДКЦ 9, показват, че тези лечебни заведения са силно финансово зависими от кредиторите, с нарушена платежоспособност и съществува реален риск от изпадане в несъстоятелност; 4) Размерът на провизиите, които се свързват със задълженията могат да влияят върху стойността на финансовите съотношения на ДКЦ-тата, какъвто е случаят с ДКЦ 7; 5) при анализирането на капиталовата структура и дългосрочната платежоспособност трябва да се отчита влиянието на финансиранията за редуциране на финансовия риск 6) създаването на он-лайн база данни, съдържаща осреднени показатели за финансовото и имуществено състояние на българските предприятия е наложително и необходимо условие за подобряване на тяхната конкуретноспособност, чрез осигуряване на надеждна, точна и удобна за използване информация за сравнение.

Ключови думи: диагностично-консултативни центрове, анализ, капиталова структура, лечебни заведения, капитал, финансирания, атономност, платежоспособност, задлъжнялост.

Въведение

С помощта на показатели за финансова автономност и задлъжнялост се анализира финансовата структура на предприятието и нейното влияние върху финансовия резултат и финансовото равновесие. Анализът на финансовата автономност установява независимостта на предприятието от кредитори и способността му да посреща дългосрочните си задължения, т.нар. дългосрочна платежоспособност. Доброто равнище на финансовата автономност означава, че предприятието е в състояние да покрие плащанията си за дълъг период от време, което е гаранция, че интересите на собствениците и на кредиторите на фирмата ще бъдат защитени.

Анализът на капитала следва да бъде насочен към изследване на основните съотношения (съотносителен анализ) - на финансовата независимост (автономност) и задлъжнялост на предприятието.

1. Преглед на литературни източници

В икономическата литература се посочва, че коефициентът на финансова независимост (автономност) може да се изчисли по различни начини:

1. **Коеф. Финансова автономност = Собствен капитал / Общ капитал**
2. **Коеф. Финансова независимост = Собствен капитал / Пасиви**

Тимчев (Тимчев, 2011) разглежда коефициента за финансова независимост, като го нарича изходно капиталово съотношение. То отразява т.нар. капиталов механизъм и е в пряка зависимост от структурата на капитала на предприятието. Ето защо, Тимчев счита, че изходното капиталово съотношение до голяма степен показва степента на финансовия риск, който по принцип е по-голям, ако в структурата на капитала на предприятието преобладава заемния капитал (привлечения капитал, пасивите). Стойностите на коефициента се влияят от спецификата на дейността на предприятието и нивото на лихвения процент по кредитите. Касърова (Касърова, В., Р. Димитрова, 2005)) препоръчва стойност на коефициента за финансова автономност 1, т.е. делът на СК да е 50 %.

Тодоров посочва, че коефициентът за финансова автономност показва доколко дадено предприятие функционира при преобладаващо участие на собствения капитал (СК) или за сметка на пасивите, като разглежда три степени на капиталова структура:

- ниска – СК е до 25 %. Счита се за най-неизгодна, тъй като показва голяма зависимост от кредиторите, водеща до голям изходящ паричен поток за погасяване на задълженията към тях. Заедно с това, се повишава опасността от фалит, ето защо се препоръчва ниската степен да има само временен характер.;
- средна – СК е между 25 и 50 %. При тази степен рискът за собствениците от фалит е по-малък.;

- висока – СК е над 50 % - Счита се за по-изгодна за предприятието, поради плащането на по-малки лихви по заеми и по-голяма независимост от кредитори.

В литературата (Тимчев, 2011) съществуват различни показатели, които характеризират и финансовата задлъжнялост на предприятията. При един от тези показатели, в числителя са пасивите. Представя се като коефициент и се среща под следните наименования: „Сумарен дълг към общо активи“, „Коефициент на дълга“ или „Коефициент на финансова задлъжнялост“. Той се използва като индикатор за величината на активите, придобити с помощта на кредит.

$$\textbf{Сумарен дълг към общо активи} = \frac{\text{Обща сума на задълженията}}{\text{Общо активи}}$$

Както се вижда от формулата, в числителя се поставят пасивите (общата сума на задълженията). Считаме, че напрактика, сумата поставена в знаменателя (общо активи) ще бъде равна на сумата на общия капитал, тъй като от балансовото равенство знаем, че общата сума на активите (актива на счетоводния баланс) е равна на общата сума на капитала (пасива на счетоводния баланс). Следователно ще получим еднакви стойности на коефициента „сумарен дълг към общо активи“ и на коефициента на задлъжнялост, изчислен като съотношение на пасивите към общия капитал. За коефициента, сумарен дълг към общо активи М.Тимчев (Тимчев, 2011) посочва, че всяка стойност над 0.6 се счита за рискова и по-нататъшното ѝ нарастване говори за тенденция към преминаване на дяловия капитал или на цялото предприятие в чужди ръце. Тодоров (Тодоров, 2003), който го нарича коефициент на концентрация на пасивите и Костова (Костова, 2010) обобщават, че препоръчителната стойност на коефициента за финансова задлъжнялост е до 0,5. Това напрактика означава, че препоръката е, относителният дял на общата сума на задълженията да не надвишава 50 - 60 % от общата сума на капитала (респ. от сумата на общо активите).

Коефициентът на задлъжнялост представлява отношение между сумата на дългосрочния и краткосрочния заемен капитал (пасивите, привлечения капитал) и отразява реалната капиталова структура. Изчислява по формулата:

Коеф. Задлъжнялост = Пасиви/Собствен капитал

Това съотношение следва да се следи в динамика. Ако започне да расте много, съществува риск собствения капитал да бъде сведен до минимум.

Полезно при анализа на автономността и задлъжнялостта на предприятието е да се изследва и съотношението на дългосрочните дългове към собствения капитал.

Съотношението показва какво е влиянието и кой има решаваща роля в управлението на предприятието - собственикът или кредиторът:

$$\textbf{Дълг към СК} = \frac{\text{Дългосрочни заеми}}{\text{Собствен капитал}}$$

Когато делът на дългосрочните кредитори е по-голям от дела на собствениците, финансовият риск е голям.

Тимчев счита, че стойност на коефициента над 1,5 показва много рискова финансова позиция. Според Георгиев, този коефициент не бива да надвишава 0,3.

2. Резултати и дискусия

При анализа на капиталовата структура на ДКЦ-тата, имайки предвид че 6 от тях са общинска собственост, а 1 е държавно, намираме за удачно да се изследват поотделно в качеството им на източник на капитал, както собствения капитал и пасивите, така и финансиранията. По този начин ще придобием по-ясна представа не само за зависимостта на лечебните заведения от кредиторите, но и за влиянието на получените финансирания върху структурата на капитала. Може да изчислим дела на пасивите в общия размер на капитала, както и дела на финансиранията в общия капитал.

За тази цел ще използваме следните съотношения, характеризиращи финансовата независимост на лечебните заведения:

1. Относителен дял на собствения капитал = (СК/Общо капитал) * 100;
2. Относителен дял на пасивите (привлечения к-л=ПК) = (ПК/Общ к-л) * 100;
3. Относителен дял на финансиранията = (Финанирания/Общо капитал) * 100

Изчислените относителни дялове на собствения капитал, пасивите и финансиранията за изследваните лечебни заведения са обобщени и представени в таблица 1.

Собственият капитал на предприятието (СК) е разликата между сумата на активите (общо активи) и сумата на пасивите (П). При наличието на финансирания (безвъзмездни източници) те не би трябвало да се третират като пасиви. Приходите за бъдещи периоди също не са пасив. Като задължения обаче, следва да се третират провизиите.

Таблица 1

Капиталова структура на ДКЦ-тата в гр. Варна за периода 2008 – 2014 г.

ДКЦ	***Показател в %***	***2008 г.***	***2009 г.***	***2010 г.***	***2011 г.***	***2012 г.***	***2013 г.***	***2014 г.***
ДКЦ 1	Относителен дял на СК	10.71	13.88	17.06	19.13	25.83	16.48	18.12
	Относителен дял на ПК	60.51	60.2	55.78	55.84	49.94	60.46	59.13
	Относителен дял на финансир.	28.78	25.92	27.16	25.03	24.23	23.06	22.75
ДКЦ 2	Относителен дял на СК	43.61	н/д	31.64	14.13	14.6	15.09	15.39
	Относителен дял на ПК	31.45	н/д	41.51	56.09	56.99	62.59	62.79
	Относителен дял на финансир.	24.94	н/д	26.85	29.78	28.41	22.32	21.82
ДКЦ 3	Относителен дял на СК	56.48	47.47	45.36	51.86	57.03	55.81	55.37
	Относителен дял на ПК	18.92	33.02	34.35	27.79	23.8	27.22	29.05
	Относителен дял на финансир.	24.6	19.51	20.29	20.35	19.17	16.97	15.58

ДКЦ 4	Относителен дял на СК	45.13	40.69	41.45	42.86	46.19	51.19	52.19
	Относителен дял на ПК	28.55	38.1	35.36	29.41	30.79	29.09	31.19
	Относителен дял на финансир.	26.32	21.21	23.19	27.73	23.02	19.72	16.62
ДКЦ 5	Относителен дял на СК	70.94	72.33	73.99	76.49	74.84	76.14	72.18
	Относителен дял на ПК	20.85	20	18.58	16.35	18.63	17.65	22.26
	Относителен дял на финансир.	8.21	7.67	7.43	7.16	6.53	6.21	5.56
ДКЦ 6	Относителен дял на СК	31.27	26.7	7.19	-17.15	-21.86	-26.84	-43.89
	Относителен дял на ПК	36.53	49.74	62.33	79.56	82.59	86.58	104.07
	Относителен дял на финансир.	32.2	23.56	30.48	37.59	39.27	40.26	39.82
ДКЦ 7	Относителен дял на СК	22.06	50.12	58.58	61.54	50.79	43.07	39.69
	Относителен дял на ПК	71.32	44.69	40.05	38.46	49.21	56.93	60.31
	Относителен дял на финансир.	6.62	5.19	1.37	0	0	0	0
ДКЦ 8	Относителен дял на СК	53.82	60	72.67	82.83	89.91	92.01	93.67
	Относителен дял на ПК	46.18	40	27.33	17.17	10.09	7.99	6.33
	Относителен дял на финансир.	0	0	0	0	0	0	0
ДКЦ 9	Относителен дял на СК	14.15	73.21	70	-37.93	-49.06	-55.56	н/д
	Относителен дял на ПК	85.85	26.79	30	137.93	149.06	155.56	н/д
	Относителен дял на	0	0	0	0	0	0	н/д

	финансир.							

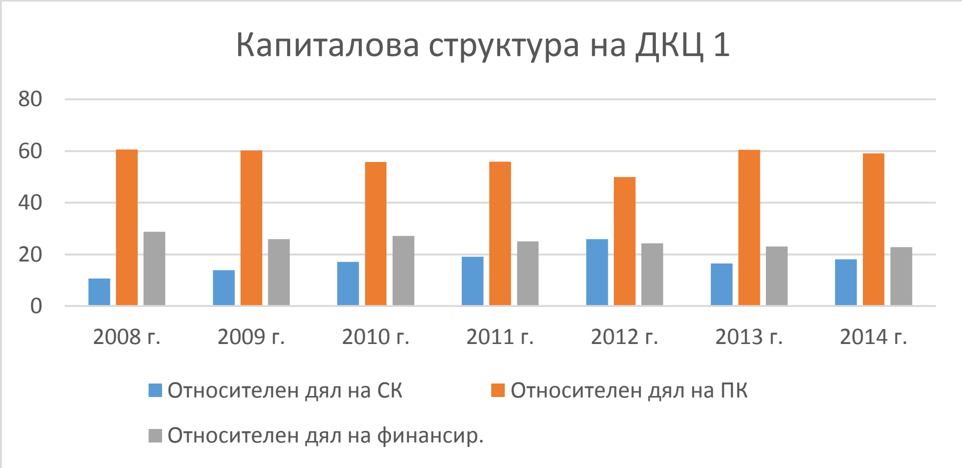

Фиг.1 Капиталова структура на ДКЦ 1

На фиг.1 е представена капиталовата структура на ДКЦ 1, където ясно се вижда че собствения капитал е в значително по-малък размер от пасивите и финансиранията. Това недвусмислено показва зависимостта на лечебното заведение както от кредитори, така и от финансиращите институции. Въпреки това, се забелязва съвсем леко изразена тенденция към подобряване на показателя за финансова независимост през 2014 спрямо 2013 г.

Фиг.2 Капиталова структура на ДКЦ 2

За разлика от ДКЦ 1, при ДКЦ 2 се забелязва тенденция на влошаване в капиталовата структура, като дела на собствения капитал е намалял около 3 пъти през 2012 в сравнение с 2008 г. Поради това, през 2011 и 2012 г. се вижда, че ДКЦ 2 е силно зависимо от кредитори и финансиращи органи (фиг.2).

Фиг.3 Капиталова структура на ДКЦ 3

На фиг.3 се вижда, че капиталовата структура на ДКЦ 3 е значително по-добра от тази на предходните две лечебни заведения. Прави впечатление високия дял на собствения капитал, по-ниската задлъжнялост в сравнение с ДКЦ 1 и ДКЦ 2, както и тенденция за леко намаляване дела на финансиранията.

Фиг.4 Капиталова структура на ДКЦ 4

Капиталовата структура на ДКЦ 4, на фиг.4 показва, тенденция на плавно увеличаване и подобряване в структурния дял на собствения капитал. Видно от графиката е, че увеличаването на СК е за сметка на намаляващия дял на получените финансирания. Това е показател за все по-голямата независимост на лечебното заведение от финансиращите институции.

Фиг.5 Капиталова структура на ДКЦ 5

Капиталовата структура на ДКЦ 5, представена на фиг.5 показва ниска задлъжнялост и незначителен дял на финансиранията. Дружеството е с висока степен на капиталова автономност.

Фиг.6 Капиталова структура на ДКЦ 6

Анализираното под номер 6 ДКЦ, показва трайна тенденция към непрекъснато влошаване на капиталовата си структура. (фиг.6) На лице е декапитализация на лечебното заведение, с все по-увеличаваща се зависимост от кредиторите и висок размер на дела получените финансирания. Напрактика, ДКЦ 6 е изцяло зависимо от своите кредитори и съществува реален риск от изпадане в несъстоятелност.

Фиг.7. Капиталова структура на ДКЦ 7, по данни от ГФО за 2014 г., съдържащ рекласифицирани данни за 2013 и 2012 г.

Фиг.8. Капиталова структура на ДКЦ7 до 2013 г., преди извършено рекласифисиране на ГФО за 2013 и 2012 г.

На фиг.7 капиталовата структура на ДКЦ 7 за периода 2009 – 2013 г., показва превишение на собствения капитал в сравнение с пасивите, което е индикатор за финансовата независимост на лечебното заведение от кредиторите. Видно е, че в периода 2008 до 2010 ДКЦ 7 е получавало все по-малко финансирания, при това в сравнително малък размер.

До 2013 г., ДКЦ 7 е оценявало провизиите за пенсионни обезщетения на персонала на база доходите, подлежащи на изплащане през следващата финансова година. През 2014 г., дружеството е използвало оценка, извършена от независим актюер, включително и за предходната съпоставима година, в резултат на което данните за провизиите за пенсионни обезщетения във финансовия отчет са представени в съответствие с МСС 19 „Пенсионни и други доходи на наети лица" и преизчислени в съответствие с МСС 8 „Счетоводни политики, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки". Това налага рекласифициране на перата в ГФО за 2013 и 2012 г., при което структурата на капитала на ДКЦ7 претърпява съществено изменение, видно на фиг.8.

В литературата се посочва, че провизиите, които се свързват със задълженията, обикновено имат пренебрежимо малък дял от общата балансова сума и не могат да повлияят значително върху стойността на финансовите съотношения. Случая с ДКЦ7 обаче показва, че това не винаги е така.

Фиг.9.Капиталова структура на ДКЦ 8

При ДКЦ 8 е налице абсолютна независимост от кредиторите, като въпросът който възниква е, дали това е най-ефективно (фиг.9).

Фиг.10 Капиталова структура на ДКЦ 9

Капиталовата структура на ДКЦ 9 показва устойчиво влошаване през последните три години на анализирания период (фиг.10). Докато през 2009 и 2010 г.е на лице финансова независимост на лечебното заведение от неговите кредитори, то от 2011 г. започва рязкото повишаване на дела на привлечения капитал, поради декапитализацията на ДКЦ 9. Това може да е индикатор за реална опастност от фалит и изпадане в несъстоятелност на лечебното заведение.

За целите на настоящия анализ, при изследване на коефициента за задлъжнялост, е важен начина, по който се формира сумата на собствения капитал, участваща във знаменателя на формулата. Ето защо, за да може по-добре да се онагледят и анализират различните виждания, относно включването на финансиранията в размера на собствения капитал, ще представим два варианта за изчисляване на показателя:

- първи вариант, при който в размера на собствения капитал се включва и сумата на получените финансирания (виж таблица 2);
- втори вариант – в знаменателя е сумата на собствения капитал, без финансиранията (виж таблица 3).

Сравнявайки резултатите на ДКЦ-тата, получени по двата начина, може да се направят изводи за влиянието на финансиранията върху намаляването на задлъжнялостта.

Таблица 2

Коефициент на задлъжнялост, 1-ви вариант (П/(СК+Финансирания)

№ по ред	Наименование на ДКЦ	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
1	ДКЦ 1	1.53	1.51	1.26	1.26	1	1.53	1.45
2	ДКЦ 2	0.46	н/д	0.71	1.28	1.33	1.67	1.69
3	ДКЦ 3	0.23	0.49	0.52	0.38	0.31	0.37	0.41

4	ДКЦ 4	0.4	0.62	0.55	0.42	0.44	0.41	0.45
5	ДКЦ 5	0.26	0.25	0.23	0.2	0.23	0.21	0.29
6	ДКЦ 6	0.58	0.99	1.65	3.89	4.74	6.45	-25.55
7	ДКЦ 7	2.62	0.82	0.68	0.63	0.97	1.32	1.52
8	ДКЦ 8	0.86	0.67	0.38	0.21	0.11	0.09	0.07
9	ДКЦ 9	6.07	0.37	0.43	-3.64	-3.04	-2.8	н/д

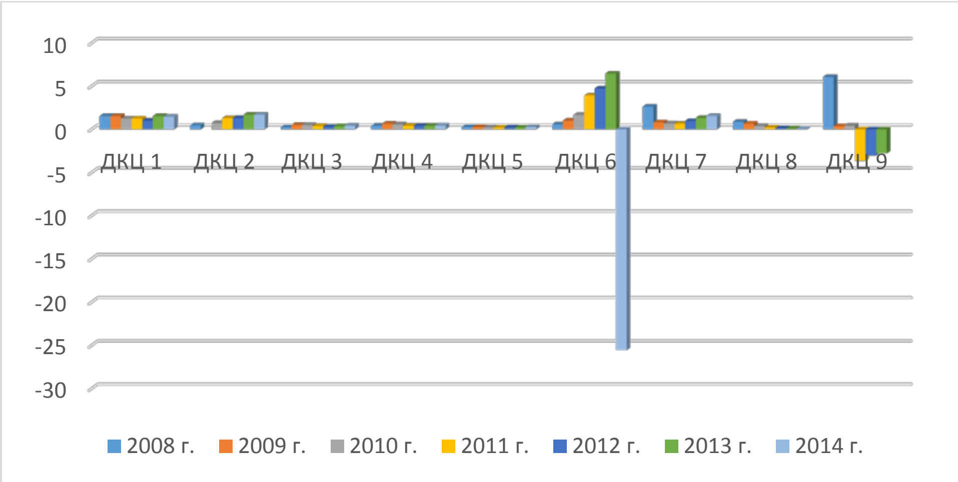

Фиг.11. Коефициент на задлъжнялост, 1-ви вариант (П/(СК+Финансирания))

Таблица 3.

Коефициент на задлъжнялост, 2-ри вариант (П/СК)

№ по ред	Наименование на ДКЦ	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
1	ДКЦ 1	5.65	4.34	3.27	2.92	1.93	3.67	3.26
2	ДКЦ 2	0.72	н/д	1.31	3.97	3.9	4.15	4.08
3	ДКЦ 3	0.33	0.7	0.76	0.54	0.42	0.49	0.52
4	ДКЦ 4	0.63	0.94	0.85	0.69	0.67	0.57	0.6
5	ДКЦ 5	0.29	0.28	0.25	0.21	0.25	0.23	0.31
6	ДКЦ 6	1.17	1.86	8.67	-4.64	-3.77	-3.23	-2.37
7	ДКЦ 7	3.46	0.91	0.69	0.63	0.97	1.32	1.52
8	ДКЦ 8	0.86	0.67	0.38	0.21	0.11	0.09	0.07
9	ДКЦ 9	6.07	0.37	0.43	-3.64	-3.04	-2.8	н/д

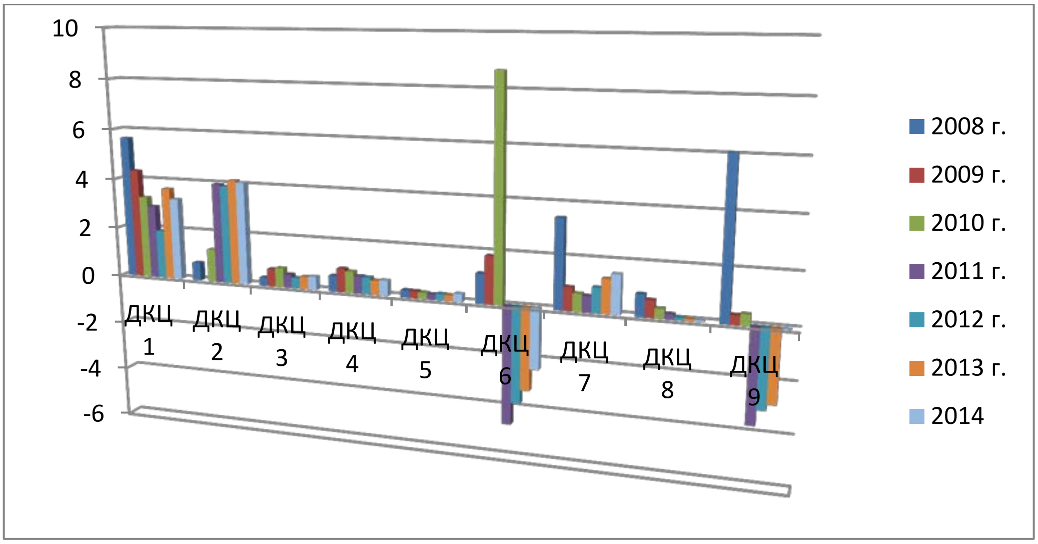

Фиг.12. Коефициент на задлъжнялост, 2-ри вариант (П/СК)

Влиянието на получените финансирания най-ясно може да се забележи при сравнението между изменението на коефициента за задлъжнялост на ДКЦ 6, представени на фиг.11 и фиг.12. Напрактика, без финансиранията, това лечебно заведения не би могло да погасява своите задължения. Ето защо, при ДКЦ-тата, които не получават финансирания, показателят остава без изменения (ДКЦ 8, ДКЦ 9).

Полезно при анализа на финансовата автономност и задлъжнялостта е да се изследва и съотношението на дългосроченните заеми към собствения капитал, което показва показва какво е влиянието и кой има решаваща роля в управлението на предприятието - собственикът или кредиторът. Изчисява се по формулата:

$$\textbf{Дълг към СК} = \frac{\text{Дългосрочни заеми}}{\text{Собствен капитал}}$$

Когато делът на дългосрочните кредитори е по-голям от дела на собствениците, финансовият риск е голям. Стандартно се счита, че стойност на съотношението над 1,5 показва много рискова финансова позиция.

Въпросът, който възниква е, да се включват ли финансиранията в сумата на собствения капитал във формулата. По наше мнение, е полезно, формулата да се изчисли по два начина:

1. Като в знаменателя се поставя само размера на СК, посочен в раздел А на пасива на СБ;
2. Като в знаменателя се постави сумата от СК+Финансиранията (р-л Г от пасива на СБ).

По този начин, ясно ще проличи, как финансиранията влият върху редуцирането на финансовия риск в конкретното лечебно заведение.

Наблюдава се интересна тенденция към намаляване на дългосрочните пасиви в почти всички анализирани ДКЦ-та, като повечето от тях изобщо нямат дългосрочни заеми за последните три анализирани години. За 2013 година само 2 лечебни заведения имат дългосрочни пасиви (едно частно и едно общинско). Стойността на коефициента, изчислен по 1-вия начин (в числителя е СК без финансиранията) на тези две лечебни заведения е представен в таблица 4. Отрицателните стойности се получават, поради отрицателната величина на собствения капитал, което показва, че и двете дружества са декапитализирани.

Таблица 4.

Коефициент дълг към собствен капитал

ДКЦ	***2012 г.***	***2013 г.***	***2014 г.***
Общинско ДКЦ	-0.96296	-0.66129	-0.64948
Частно ДКЦ	няма ДП	-1.04444	н/д

Ако изчислим същия коефициент, но прилагайки втория начин, при който в знаменателя, към собствения капитал се прибавят и финансиранията, резултатите имат съвсем друг вид за общинското ДКЦ, виж таблица 5.

Таблица 5.

Коефициент дълг към собствен капитал+финансирания

	2012 г.	***2013 г.***	***2014 г.***
Общинско ДКЦ	1.209302	1.322581	-7
Частно ДКЦ	няма ДП	-1.04444	н/д

Видно от табл.5 е, че през 2012 и 2013 г. в следствие на получени финансирания, общинското ДКЦ е с временно подобрена стойност на коефициента, но за 2014 г. тенденцията на декапитализация в това лечебно заведения продължава, въпреки полученото финансиране. Това се дължи на отрицателните финансови резултати, реализирани както за 2014, така и за 2012, 2011, 2010 година.

Като цяло и двете ДКЦ-та са с висок финансов риск, наличие на трайна тенденция на декапитализация и зависимост от кредиторите.

Анализът на съотношенията между елементите на капитала дава възможност за по-пълна оценка на структурата и промените в нея, както и между собствения и привлечения капитал. На тази основа предприятието може да разработи определени финансови стратегии за поддържане на добра финансова стабилност.

3.Заключение

В резултат на проведения анализ на атономността и задлъжнялосттта на медицинските диагностично-консултативни центрове в град Варна, могат да се напраят следните по-важни изводи:

1) от анализираните общо 6 общински ДКЦ-та, половината (ДКЦ 3, 4 и 5) могат да бъдат класифицирани като финансово независими (с относителен дял на привлечения капитал около и под 30 %), с ниска степен на задлъжнялост (средно под 0,6), което говори за добра финансова стабилност и платежоспособност на тези лечебни заведения. Финансово стабилно е и едното частно ДКЦ, кодирано под номер 8;

2) две от общинските ДКЦ-та, анализирани под номер 1 и 2, както и ДКЦ 7 (дъщерно на държавно) са с относителен дял на привлечения капитал около и малко над 60%, и висока степен на задлъжнялост – над 1,4 (изчислени по вариант 1) и над 3 (изчислени по вариант 2), което говори, че тези лечебни заведения не са достатъчно финансово стабилни, и е налице зависимост от кредитори;
3) Анализираните показатели на ощинското ДКЦ, кодирано под номер 6 и на частносто ДКЦ 9, показват, че тези лечебни заведения са декапитализирани, силно финансово зависими от кредиторите, с нарушена платежоспособност и съществува реален риск от фалит и изпадане в несъстоятелност;
4) Размерът на провизиите, които се свързват със задълженията, могат да влияят върху стойността на финансовите съотношения на ДКЦ-тата, какъвто е случаят с ДКЦ 7;
5) при анализирането на капиталовата структура и дългосрочната платежоспособност трябва да се отчита размера и влиянието на финансиранията, като източник на капитал в лечебните заведения;
6) налице е тенденция към намаляване на дългосрочните пасиви в почти всички анализирани ДКЦ-та, като повечето от тях изобщо нямат дългосрочни заеми за последните три анализирани години. За 2013 година само 2 лечебни заведения (6 и 9) имат дългосрочни пасиви (едно частно и едно общинско), като именно за тези ДКЦ-та са налице сигнали за опасност от фалит и изпадане в несъстоятелност.

По-големият или по-малък относителен дял на съответния източник на капитал не винаги означава, че е нарушена капиталовата структура на това предприятие. За да се стигне до такова заключение е необходимо да се направи сравнение между тази структура и структурата на съответния отрасъл, към който принадлежи предприятието. Тъй като в България все още няма единна информационна база данни с финансово-счетоводни показатели (в т.ч. за капиталовата структура), нито на отделни предприятия, нито на осреднени стойности на показатели по браншове (в т.ч. в сферата на здраеопазването), извършването на подобни сравнения се оказва трудоемка и сложна задача. Ето защо, считаме, че създаването на он-лайн база данни, съдържаща осреднени показатели за финансовото и имуществено състояние на българските предприятия е наложително и необходимо условие за подобряване на тяхната конкуретноспособност, чрез осигуряване на надеждна, точна и удобна за използване информация за сравнение.

Анализът на съотношенията между елементите на капитала дава възможност за по-пълна оценка на структурата и промените в нея, както и между собствения и привлечения капитал. На тази основа предприятието може да разработи определени финансови стратегии за поддържане на добра финансова стабилност.

Използвана литература

Timchev M., (2011). Financial - economic analysis, "New star".

ANALYSIS OF FINANCIAL AUTONOMYAND INDEBTEDNESS OF MEDICAL DIAGNOSTIC CONSULTATIVE CENTERS IN VARNA

Lyubomira KOEVA-DIMITROVA[1]

[1]Department of Health Economics and Management, Medical University “Prof. Dr. Paraskev Stoyanov”-Varna, Bulgaria
Lubomira@yahoo.com

A. The aim of this article is urged to make an external analysis of the capital structure, financial autonomy and indebtedness of medical diagnostic and consultative centers (DCC) in Varna and on this basis to draw conclusions on their long-term solvency and financial stability.
Subject of the study is the annual financial statements, published in the Commercial Register, of all 9 in number DCCs that are registered in Varna. The names of DCC's are encoded with numbers from 1 to 9, with numbers from 1 to 7 are 6 DCCs, owned by the Municipality of Varna, one of them is a subsidiary of state-run hospital, with number 8 and 9 are private DCC's.

Subject of study are the sources of the capital and their ratio in the studied hospitals.
The study covers a period of 7 years - from year 2008 to year 2014.
In the study are calculated and compared indicators of autonomy and indebtedness, and the relative shares of equity, liabilities and funding in the total capital of the studied hospitals for the analyzed periods.

The following important conclusions have been made: 1) half of the analyzed municipal DCCs, 3 out of total 6 (DCC 3, 4 and 5) can be classified as financially independent (the share of attracted capital is around or below 30%), with low level of indebtedness (on average less than 0.6), which indicates a good financial stability of these hospitals. Financially stable is one private DCC, encoded under number 8; 2) two municipal DCC's, analyzed under number 1 and 2, and DCC 7 (a subsidiary of state-run hospital) have a relative share of the borrowed capital around and slightly over 60%, and high level of indebtedness - over 1.4 (calculated by method 1) and over 3 (calculated by method 2), suggesting that these hospitals are not financially stable and are dependent on creditors; 3) The analyzed indicators of the municipal DCC, encoded under number 6, and private DCC, encoded under number 9 show that these hospitals are highly financially dependent on creditors with impaired solvency and there is a real risk of insolvency; 4) The amount of the allowances that are associated with the obligations may affect the value of financial ratios of the DCCs, as is the case of DCC 7; 5) when analyzing the capital structure and long-term solvency should be taken into consideration the impact of funding to reduce the financial risk 6) The creation of an online database comprising of average indicators of the financial and property status of Bulgarian companies is essential and necessary condition for improving their competitiveness by providing reliable, accurate and usable information for comparison.

Keywords: diagnostic and consultative centers, analysis, capital structure, hospitals, capital, funding, autonomy, solvency, indebtedness.

ПОСЛЕДВАЩА ОЦЕНКА НА ПРОДУКЦИЯТА, СЪЗДАВАНА В ПРОМИШЛЕНИТЕ И ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Минчо МИНЕВ[1]

[1] Икономически университет – Варна
mincho.dobrev@ue-varna.bg

Резюме: В статията са разгледани въпросите за последващата оценка на продукцията в два основни аспекта – последващата оценка на създаваната в промишлените предприятия продукция и последваща оценка на земеделската продукция. Анализирани са нормативните постановки и са откроени част от практико-приложните проблеми свързани с преоценката на продукцията. Направено е изследване сред водещите промишлени и земеделски предприятия в България, с цел да се установи до каква степен се спазват в тях нормативните изисквания за последваща оценка на продукцията. Направен е анализ на резултатите от проучването и са изведени редица изводи. Наред с това са дадени и някои препоръки и пътища за подобряване на счетоводната информация в този й аспект.

Ключови думи: последваща оценка на промишлената продукция, последваща оценка на земеделската продукция, преоценка на продукцията, нетна реализируема стойност

1. Въведение

В настоящата разработка, ще разгледаме въпросите за последващата оценка на продукцията в два основни аспекта – последващата оценка на създаваната в промишлените предприятия продукция и последваща оценка на земеделската продукция.

МСС 2 *Материални запаси* и СС 2 *Отчитане на стоково – материалните запаси*, регламентират сходни правила, относно последващата оценка на създаваните в промишлените предприятия активи, които са приложими и за оценката на земеделската продукция. Те следва да се оценяват по по – ниската от нетната реализируема стойност и себестойността. Нетната реализируема стойност е „предполагаемата продажна цена в нормалния ход на стопанската дейност минус приблизително оценените разходи за завършване на производствения цикъл и тези, които са необходими за осъществяване на продажбата.”(МСС 2 *Материални запаси*, §6) В случай, че нетната реализируема стойност е по – ниска от себестойността на произведената продукция следва да се извърши обезценка. Това става чрез отчитане на разликата между двете стойности като други разходи. Ако в някой от следващите периоди вече не са налице факторите, породили обезценката, и нетната реализируема стойност е по – висока от обезцененото ниво, се пристъпва към преоценка в посока увеличение. Това увеличение не може да превишава себестойността на създадените материални запаси. (вж. СС 2 *Отчитане на стоково – материалните запаси,* §11.3). И двата стандарта изискват оповестяване на информация, относно направените обезценки и възстановяванията им, както и за причините довели до тях. (вж. оповестяванията според МСС 2 *Материални запаси* и СС 2 *Отчитане на стоково – материалните запаси).*

2. Дискусионни въпроси и методология на изследването

От методическа и практико – приложна гледна точка са налице някои трудности, които предприятията срещат при изпълнение на посочената нормативна регламентация. Доколкото приходите и разходите от последващи оценки на активи не са данъчно признати, тяхното отчитане води до възникване на данъчни временни разлики (вж. Закон за корпоративното подоходно облагане, чл. 34 и 35). Това поражда извършване на преобразувания на финансовите резултати и отчитане на активи и пасиви по отсрочени данъци.

Подкрепяйки и други автори (Българенска 2009) следва да отбележим, че вследствие на оценката по нетна реализируема стойност, са налице и редица усложнения в отчетността на производствените предприятия. Следва да се следи обезцененото количество и отписаното количество от съответната обезценена продукция, себестойността на постъпващите в склада бройки и пр., с цел да се спазят изискванията на приложимите стандарти и да не се стигне до невярно и нечестно представяне на данните във финансовия отчет.

Не на последно място, следва да отбележим и голямата доза субективизъм, съпътстваща процеса на последваща оценка на продукцията. От мениджмънта на предприятията се изисква: да се направи преценка за предполагаемата продажна цена в нормалният ход на дейността; за предполагаемият размер на разходите за завършване на производството и за продажбата на продукцията. В една толкова динамична бизнес среда тези предположения могат да се окажат доста трудни. От друга страна, извършването им, било то от мениджмънта или от външни експерти, изисква допълнителни разходи, които не всяко предприятие е готово да направи.

Оценката на продукцията по нетна реализируема стойност, в някои случаи може да се окаже и способ за прилагане на т. нар. креативни счетоводни техники (*creative accounting*) (Amat 2004). С тях, както знаем, може да се постигне „изглаждане” на финансовите резултати, промени в ключови показатели за дейността и финансовото състояние на предприятието и други.

Всички, посочени по – горе съображения, повдигат въпроса дали и как промишлените предприятия изпълняват изискванията на нормативната уредба, относно последващата оценка на продукцията си. В следващата част на статията ще бъде потърсен отговор на този въпрос, като се изследва практиката на някои предприятия в България.

Според разпоредбите на МСС 41 *Земеделие* (вж. МСС 41 *Земеделие,* §13) и СС 41 Селско стопанство (вж. СС 41 *Селско стопанство,* §3.3.), последващата оценка на земеделската продукция следва да се извършва съгласно разпоредбите, съответно на МСС 2 *Материални запаси* и СС 2 *Отчитане на стоково – материалните запаси*. От това следва, че в голямата си част, посочените по – горе въпроси и проблемни моменти, касаещи последващата оценка на промишлената продукция са валидни и за земеделската.

Характерна особеност на земеделската продукция е сериозната й ценова флуктуация във времето. Цените на различните култури варират в широк ценови диапазон през различните периоди на годината. Често цените след прибиране на реколтата са по – ниски, понеже и предлагането е най – голямо, за сметка на значително по – високите цени в периодите отдалечени от времето на прибиране на реколтата. Това разбира се не може да се приеме като правило и има изключения (например цените на пшеницата през 2015 година). Тази динамика на реализационните цени на земеделската продукция поставя сериозно ударение върху въпроса за последващата й оценка.

Според изискванията на релевантните счетоводни стандарти, последващата оценка следва да се прави към определена от предприятието дата и задължително към края на периода. Според нас, и в подкрепа на мнението на други автори (Стефанов 2016) последващата оценка на земеделската продукция следва да отразява не само моментната пазарна цена, а и намеренията на мениджмънта. Считаме, че на база на минал опит, мениджмънта на селскостопанските предприятия може да предвиди, с допустими отклонения, реализационната цена на продукцията си през различните периоди на годината. В тази връзка може да се направи класификация и да се даде различна оценка на земеделската продукция, в зависимост от това кога ще се реализират на пазара отделни количества от нея и има ли сключени форуърдни (forward) сделки за реализацията й.

Честата промяна в пазарните цени от една страна, и трудността да се определи фактическата себестойност в момента на прибирането на земеделската продукция от друга, пораждат някои проблеми при счетоводното отчитане на земеделската продукция. Налага се извършването на специфични за селскостопанската дейност счетоводни записвания и процедури, с които да се коригират натрупаните разходи по калкулационните сметки, за да се стигне до определената справедлива стойност. (Герганов 2008)

В методологичен план изследването е насочено към анализ на информацията, публикувана в Годишните финансови отчети за 2014 година, на извадка от двеста предприятия. В извадката попадат стоте водещи по приходи предприятия от сектор „Преработваща промишленост” (Приложение 1) и стоте водещи по приходи предприятия от сектор „Земеделие” (Приложение 2). Списъкът, с посочените предприятия, е предоставен от Националният статистически институт. С цел да се провери дали и до каква степен се спазват разпоредбите на счетоводните стандарти, регулиращи последващата оценка на продукцията, е направен анализ на годишните финансови отчети на предприятията включени в извадката. Предвид факта, че предприятията от двата сектора е необходимо да извършват специфични оповестявания са анализирани по отделно промишлените и земеделските предприятия. В тази връзка, към получените от НСИ данни в Приложения №1 и №2 са добавени колоните с номера 3,4 и 5, които са продукт на авторовото изследване и са база за анализите и изводите в следващата част на разработката.

3. Анализ на резултатите от проведеното изследване. Изводи и препоръки

Преди да се премине към излагане на резултатите по същество, е редно да се обърне внимание на високият дял на предприятията, които не са включени в анализа. Причината за това е, че тези предприятия не са публикували в Търговският регистър необходимата за анализа информация. Пет, от изследваните сто, промишлени предприятия не са публикували изобщо финансовите си отчети за 2014 година, а двадесет са публикували само основните счетоводни справки (Отчет за финансовото състояние, за всеобхватният доход, за паричните потоци и за промените в собствения капитал), без разяснителни бележки към тях. Съответно при земеделските предприятия липсва публикуван ГФО за едно, а двадесет и девет, от стоте, са публикували само основните справки, без обяснителните бележки към тях и изявление за прилаганата счетоводна политика. Въпреки това, анализа е проведен върху статистически значима съвкупност от двете извадки и изводите, до които е достигнато могат да бъдат приложени към тях.

Промишлени предприятия

При анализа на последващата оценка на продукцията, произвеждана в промишлените предприятия, на първо място е проследено какъв е дела на предприятията, които са извършили последваща оценка на наличната си продукция към края на отчетният период. За целта е проверено кои предприятия са оповестили извършени разходи за обезценка на продукция до нетна реализируема стойност (НРС) или съответно приходи от преоценка до историческата цена на предходно обезценена до НРС налична продукция. Резултатите могат да се обобщят в таблична форма по следният начин.

Таблица 1.

Разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС - Вариант 1

Отчетени разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС	**брой**	**Дял**
да	37	37.00%
не	38	38.00%
липсват данни	20	20.00%
не е публикуван ГФО	5	5.00%
Общо	**100**	**100.00 %**

Предприятията, включени в графата „липсват данни”, не са публикували достатъчно информация, на база на която да се прецени, дали са извършвали последваща оценка на продукцията си до НРС. Публикували са само основните счетоводни справки: отчет за всеобхватният доход, отчет за финансовото състояние, за паричният поток и за промените в собственият капитал, или в допълнение на тях са оповестили като бележки само цитирани текстове от приложимите стандарти без конкретни данни. Ако бъдат извадени от анализа, заедно с тези, за които не разполагаме с ГФО, таблицата би придобила следния вид:

Таблица 2.

Разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС - Вариант 2

Отчетени разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС	**брой**	**Дял**
да	37	49.33%
не	38	50.67%
Общо	**75**	**100.00%**

След екстраполация на данните от *Таблица №2* и отнасянето им към цялата изследвана съвкупност получаваме, че 49.33 % от предприятията, водещи по приходи в сектор *„Преработваща промишленост”*, са отчели разходи или приходи свързани с последващата оценка на наличната им продукция. Останалите 50.67 % не са отчитали подобни разходи / приходи. В такъв случай остава отворен въпроса, дали предприятията, които не са отчели разходи / приходи от последваща оценка на продукцията са приложили действително принципа на предпазливостта или са си спестили известно количество работа (и/или неблагоприятни ефекти върху показатели от финансовия отчет) като са пренебрегнали индикации за евентуална обезценка на продукцията им. Предвид факта, че всички изследвани предприятия разполагат със значителни по размер салда по сметка продукция към края на годината, отговорът на този въпрос според автора е доста важен.

На следващо място е изследвано каква част от предприятията, извършили последваща оценка на продукцията си до НРС, са направили свързаните с това и изискуеми според МСС 2 *Материални запаси,* специфични оповестявания. Под специфични оповестявания по – конкретно се има предвид и е проверено за следната информация изисквана според параграф 36, подточки д), е) и ж) на посоченият стандарт, а именно:

- сумата на всяка обезценка на материалните запаси, която е призната като разход за периода
- сумата на всички обратно възстановени обезценки, които са признати като намаление на сумата на материалните запаси, признати като разход за периода
- условията или събитията, довели до обратно възстановяване на обезценки на материални запаси

Резултата от анализа може да се представи таблично по следният начин:

Таблица 3.

Наличие на всички изискуеми оповестявания във връзка с последващата оценка на продукцията

Наличие на всички изискуеми оповестявания за последващата оценка на продукцията	брой	Дял
да	26	70.27%
не	11	29.73%
Общо	**37**	**100.00%**

Анализът на таблицата по – горе *(№3)* показва един задоволително висок дял (70.27%) на предприятията, които са приложили всички нормативни изисквания, свързани с оповестяването на информация, относно последващата оценка на наличната си продукция. Колкото до останалите 29.73 % от предприятията, може да се изкаже препоръка към контролните органи и най – вече към одиторите, заверяващи финансовите им отчети, да засилят своя контрол и да изискват в бъдеще разкриване на по – детайлна информация за промените в НРС на наличната продукция и съответният им ефект върху финансовото състояние на дружествата.

На база на предходни изследвания (Филипова 2012) може да се счете, че има редица фактори, които обуславят оповестяването и съответно неоповестяването на подобна информация от страна на мениджмънта. Като такива могат да се изтъкнат формата на собственост; нивото на институционалният контрол; качеството на одитния процес; капиталовата структура на дружеството и др. Факторен анализ, на тяхното влияние върху решението на мениджмънта за оповестяване или не, на информация за последващата оценка на продукцията, би могъл да бъде част от бъдещи авторови разработки.

Земеделски предприятия

Аналогично на анализа проведен на сектор Преработваща промишленост и тук на първо място е проверено какъв е дела на дружествата, които са отчели разходи / приходи от последваща оценка на земеделската си продукция. Данните могат да се представят обобщено в следния вид:

Таблица 4.

Разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС - Вариант 1

Отчетени разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС	брой	Дял
да	31	31.00%
не	34	34.00%
липсват данни	34	34.00%
не е публикуване ГФО	1	1.00%
Общо	**100**	**100.00%**

Предприятията, включени в графата „липсват данни” не са публикували достатъчно информация, на база на която да се прецени дали са извършвали последваща оценка на земеделската си продукцията. Публикували са само основните счетоводни справки (елементи на ГФО) без обяснителни бележки или в допълнение на тях са оповестили като бележки само цитирани текстове от приложимите стандарти без конкретни данни. Ако се извадят от анализа, заедно с тези, за които не разполагаме с ГФО, таблицата би придобила следния вид:

Таблица 5.

Разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС - Вариант 2

Отчетени разходи / приходи, свързани с оценка на продукцията по НРС	**брой**	**Дял**
да	31	47.69%
не	34	52.31%
Общо	**65**	**100.00%**

Анализът на резултатите, по този показател, показва аналогични данни с тези установени за предприятията от сектор преработваща промишленост. До голяма степен може да се направи и същият извод, който бе направен по – рано, а именно че съществува възможност част от предприятията, които не са извършили последваща оценка на продукцията си, да са пренебрегнали индикации, които да са изисквали извършването на такава.

Като следващ етап от анализа е изследвано наличието на по –важните и изискуеми от приложимите счетоводни стандарти оповестявания, които се отнасят до последващата оценка на продукцията. Предвид факта, че част от предприятията от извадката прилагат МСС, а друга НСС като счетоводна база, анализа е разделен на две части. За прилагащите НСС е проверявано за наличието на следните оповестявания:

- базите за определяне на справедливите стойности на селскостопанската продукция;
- произведената селскостопанска продукция по количества и справедливи цени при първоначалното й признаване;
- описание на причините и невъзможността селскостопанската продукция да бъде оценена по справедливи цени;
- размерът на намалението на отчетната стойност на селскостопанската продукция до нетната реализируема стойност, отчетено като текущ разход;
- стойността на всяко възстановено намаление на отчетната стойност на селскостопанската продукция, която се признава като текущ приход;
- обстоятелствата, които са довели до намаление на отчетната стойност на селскостопанската продукция до нетната реализируема или до възстановяване на направеното вече намаление;

За прилагащите МСС, е следено за наличието на следните оповестявания:

- методите и значимите предположения, приложени при определянето на справедливата стойност на всяка група земеделска продукция към момента на прибиране на реколтата

- печалбата или загубата, възникнали в резултат на промените в справедливата стойност, намалена с разходите за продажба ;
- обяснение защо справедливата стойност не може да бъде надеждно оценена;
- сумата на всяка обезценка на селскостопанската продукция, която е призната като разход за периода
- сумата на всички обратно възстановени обезценки, които са признати като намаление на сумата на селскостопанската продукция, признати като разход за периода
- условията или събитията, довели до обратно възстановяване на обезценки на селскостопанската продукция

Проведеният анализ показа, че предприятията или спазват всички изисквания и оповестяват цялата изискуема информация за последваща оценка на земеделската си продукция или не оповестяват никаква информация за това. С други думи, 100 % от земеделските предприятия, които са извършвали последваща оценка на наличната си селскостопанска продукция, са направили всички изискуеми от приложимите счетоводни стандарти оповестявания за това.

Тук отново следва да се отправи препоръка към контролните органи и проверяващите отчетите, на изследваните предприятия, одитори. Те следва да насочат усилията си за повишаване дела на дружествата, които прилагат в пълнота изискванията за последваща оценка на земеделската си продукция. При честите флуктуации в пазарните цени на земеделската продукция, липсата на промяна в тях между момента на прибиране на реколтата и момента на изготвяне на финансовите отчети, би било по – скоро изключение. Тази промяна следва да намери адекватно отражение във финансовите отчети на дружествата, за да увеличи тяхната полезност за потребителите на информацията от тях.

4. Заключение

В резултат на направеното проучване могат да се формулират следните по важни изводи:

1. Постановките на действащите счетоводни стандарти, регламентиращи последващата оценка на продукцията създават редица предизвикателства пред мениджърските и счетоводните отдели на производствените предприятия.

2. Голяма доза субективизъм, съпътства процеса на последваща оценка на продукцията. От мениджмънта на предприятията се изисква: да се направи преценка за предполагаемата продажна цена в нормалният ход на дейността; за предполагаемият размер на разходите за завършване на производството и за продажбата на продукцията.

3. Оценката на продукцията по нетна реализируема стойност, в някои случаи може да се окаже и способ за прилагане на т. нар. креативни счетоводни техники (*creative accounting*)

4. Близо половината от изследваните предприятия не са изпълнили изискванията на счетоводните стандарти, касаещи последващата оценка на наличната, към края на отчетния период, продукция.

5. Налице е хоризонт и може да се изкаже препоръка, както към контролните органи, така и към заверяващите отчетите на тези предприятия одитори, да засилят контрола си по пълното спазване на нормативните разпоредби, касаещи въпроса.

Фокусът на бъдещи изследвания може да бъде насочен към търсене на пътища за облекчаване на процеса на последваща оценка на продукцията в различните сектори. Би могъл да се направи факторен анализ, на тяхното мотивите на мениджмънта за оповестяване или не, на информация за последващата оценка на продукцията и др.

В заключение може да се посочи, че значителна част от българските предприятия не извършват или извършват само привидна оценка на нетната реализируема стойност на наличната им продукция към края на периода. Това води до нарушаване на счетоводните принципи за предпазливост и вярно и честно представяне и влошава качеството на информацията във финансовите отчети. Намаляването дела на тези предприятия остава предизвикателство, както за контролните органи така и за счетоводните учени и специалисти.

Приложение 1: Списък на стоте водещи по приходи предприятия от сектор „Преработваща промишленост” за 2014 година

1	2	3	4	5
ЕИК по БУЛСТАТ	**Наименование**	**Приложима счетоводна база**	**разходи/приходи поради оценка на продукция по НРС**	**други оповестявания**
040275584	СИС ИНДУСТРИЙС ООД	МСС	да	
107021444	ИДЕАЛ СТАНДАРТ - ВИДИМА АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
107526203	ДЗАЛЛИ ООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
107550147	ХАМБЕРГЕР БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
115252741	ЕТЕМ БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
115278227	ЛИБХЕР-ХАУСГЕРЕТЕ МАРИЦА ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
115539606	"БУЛСАФИЛ" ЕООД	МСС	да	
117001047	ОРГАХИМ АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
117606893	ТРАКИЯ ГЛАС БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	да	
119603547	Е.МИРОЛИО ЕАД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
122055826	ИНТЕГРЕЙТИД МИКРО ЕЛЕКТРОНИКС БЪЛГАРИЯ	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по

	ЕООД			МСС 2
123633222	СЕ БОРДНЕТЦЕ-БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	да	
123724063	ЗАХАР ЕАД ГР ГОРНА ОРЯХОВИЦА	МСС	да	
128617161	ЯЗАКИ БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
130575495	СКФ БЕРИНГС БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
130919989	ПРОМЕТ СТИИЛ АД	МСС	да	
130947038	ЕВРО ГЕЙМС ТЕХНОЛОДЖИ ООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
131018307	СЕНСАТА ТЕХНОЛОДЖИС БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
131429080	МОНТЮПЕ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
175382604	ЛУФТХАНЗА ТЕХНИК СОФИЯ ООД	МСС	да	
175425233	МАГНА ПАУЪРТРЕЙН ПЛОВДИВ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
811154751	БЛАГОЕВГРАД - БТ АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
812114069	ЛУКОЙЛ НЕФТОХИМ БУРГАС АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
813095287	АГРОПОЛИХИМ АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
822150829	ДУРОПАК ТРАКИЯ АД ГР.ПАЗАРДЖИК	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
825203984	ЮРИЙ ГАГАРИН АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
825269233	ДРУЖБА СТЪКЛАРСКИ ЗАВОДИ АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
825347340	КАМЕНИЦА АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
826034900	АМИЛУМ БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	да	
827182866	КАОЛИН АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
827195963	СТРОИТЕЛНО ОБОРУДВАНЕ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2

831133152	АББ БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	да	
831360716	СОКОТАБ ЕООД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
831520311	СОФИЯ - БУЛГАРТАБАК АД В СЪКРАЩЕНИЕ СОФИЯ - БТ АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
831650349	НЕСТЛЕ БЪЛГАРИЯ АД	МСС	да	
832046871	АУРУБИС БЪЛГАРИЯ АД	МСС	да	
835014882	ЕНЕРСИС АД	МСС	да	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
000713391	ДАТЕКС ООД	МСС	няма	
102004258	ЯНА АД	МСС	няма	
102205325	ТРАНСВАГОН АД БУРГАС	МСС	няма	
102684167	КУШ МОДА ООД	МСС	няма	
104645362	СВИЛОЦЕЛ ЕАД	МСС	няма	
108574585	ТЕКЛАС БЪЛГАРИЯ АД	МСС	няма	
110035285	МЕСОКОМБИНАТ ЛОВЕЧ АД	МСС	няма	
110549817	КАЛИНЕЛ ЕООД	МСС	няма	
112029879	БИОВЕТ	МСС	няма	
113509219	СТОМАНА ИНДУСТРИ АД	МСС	няма	
115007471	КЦМ АД	МСС	няма	
115076001	ГОТМАР ЕООД	МСС	няма	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
115939301	ФЕРМАТА АД	МСС	няма	
121086014	ГУДМИЛС БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	няма	
121516626	ПРИСТА ОЙЛ ХОЛДИНГ ЕАД	МСС	няма	
122004792	ГРАММЕР АД	МСС	няма	
123006579	КАСТАМОНУ БЪЛГАРИЯ АД	МСС	няма	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
123025273	ЗАГОРКА АД	МСС	няма	
123028180	М-С ХИДРАВЛИК АД	МСС	няма	
123036597	БИСЕР ОЛИВА АД	МСС	няма	
123666763	СТАНДАРД ПРОФИЛ БЪЛГАРИЯ ЕАД	МСС	няма	
124000839	ПЛАСТХИМ-Т АД	МСС	няма	

124538713	КЛАС ОЛИО ЕООД	МСС	няма	
130144438	СОФИЯ МЕД АД	МСС	няма	
131032463	КОКА КОЛА ХЕЛЕНИК БОТЪЛИНГ КЪМПАНИ БЪЛГАРИЯ	МСС	няма	
160107545	ДЗОБЕЛЕ БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	няма	
175180182	БТЛ ИНДЪСТРИЙЗ АД	МСС	няма	
200195560	АМЕР СПОРТС БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	няма	
201635684	АЛС БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	няма	
201949546	ПРЕСТИЖ-96 АД	МСС	няма	
813109388	СОЛВЕЙ СОДИ АД	МСС	няма	
821168557	КРОС ООД	МСС	няма	
822132592	ГРАДУС - 1 ООД	МСС	няма	всички изискуеми оповестявания по МСС 2
825399928	ВИНПРОМ ПЕЩЕРА АД	МСС	няма	
831902088	СОФАРМА АД	МСС	няма	
832041778	МОНДЕЛИЙЗ БЪЛГАРИЯ ХОЛДИНГ АД	МСС	няма	
836144932	НЕОХИМ АД	МСС	няма	
837066358	АЛКОМЕТ АД	МСС	няма	
102063228	КРОНОШПАН БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	липсват данни	
104095041	ФУРАЖ РОСИЦА ЕАД	МСС	липсват данни	
106013774	ОЛИВА АД	МСС	липсват данни	
107001173	ЕМКА АД СЕВЛИЕВО	МСС	липсват данни	
111028849	МОНБАТ АД	МСС	липсват данни	
114141414	ПАЛФИНГЕР ПРОДУКЦИОНСТЕХНИК БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	липсват данни	
117650594	АСТРА БИОПЛАНТ ЕООД	МСС	липсват данни	
121587769	ШНАЙДЕР ЕЛЕКТРИК БЪЛГАРИЯ ЕООД	МСС	липсват данни	
121673766	ОБЕДИНЕНА МЛЕЧНА КОМПАНИЯ АД	МСС	липсват данни	
125041015	ПИЛКО ЕООД	МСС	липсват данни	
127015636	КАРЛСБЕРГ БЪЛГАРИЯ АД	МСС	липсват данни	
130275576	ФЕСТО ПРОИЗВОДСТВО ЕООД	МСС	липсват данни	
130839571	МОНДИ СТАМБОЛИЙСКИ ЕАД	МСС	липсват данни	

200801562	МОНБАТ РИСАЙКЛИНГ ЕАД	МСС	липсват данни	
813109833	ДЕВНЯ ЦИМЕНТ АД	МСС	липсват данни	
816089656	ХОЛСИМ БЪЛГАРИЯ АД	МСС	липсват данни	
819364374	БАЛКАНФАРМА ДУПНИЦА АД	МСС	липсват данни	
831169006	ХЮНДАЙ ХЕВИ ИНДЪСТРИС КО БЪЛГАРИЯ АД	МСС	липсват данни	
831617210	ДАНОН СЕРДИКА АД	МСС	липсват данни	
831815352	ЧИПИТА БЪЛГАРИЯ АД	МСС	липсват данни	
115624227	ИНСА ОЙЛ ООД	липсват публикуван и ГФО	липсват публикувани ГФО	липсват публикувани ГФО
822106269	АСАРЕЛ-МЕДЕТ АД	липсват публикуван и ГФО	липсват публикувани ГФО	липсват публикувани ГФО
826009605	ХАН АСПАРУХ АД	липсват публикуван и ГФО	липсват публикувани ГФО	липсват публикувани ГФО
833067612	АРСЕНАЛ АД	липсват публикуван и ГФО	липсват публикувани ГФО	липсват публикувани ГФО
837055835	ФИКОСОТА ООД	липсват публикуван и ГФО	липсват публикувани ГФО	липсват публикувани ГФО

Приложение 2 : Списък на стоте водещи по приходи предприятия от сектор „Земеделие” за 2014 година

1	2	3	4	5
ЕИК по БУЛСТАТ	Наименование	Приложима счетоводна база	разходи/приходи от последваща оценка на продукция	наличие на специфичните оповестявания за последваща оценка съгласно приложимите СС
040033442	АГРОТАЙМ ООД	мсс	да	да
102835427	ПРО-АГРО ООД	НСС	да	да
103104336	ЕТ АРЕТ - ПЕТЪР ПЕТРОВ	НСС	да	да
103609000	БГ АГРО ЗЕМЕДЕЛСКА КОМПАНИЯ ЕООД	мсс	да	да
103753164	ЕТ АГРО-СВЕТЛОЗАР ДИЧЕВСКИ	мсс	да	да
103849390	РЕСЕН ЕООД	мсс	да	да
104095064	СОРТОВИ СЕМЕНА ВАРДИМ ЕАД	мсс	да	да

106619291	АГРО САНТИЯ ООД	мсс	да	да
110529145	ТРОЯ АВТО ЕООД	мсс	да	да
111565621	АГРО ИНВЕСТ ИНЖЕНЕРИНГ АД	мсс	да	да
114547023	АГРО-БЕЛ 2001 ЕООД	НСС	да	да
114638892	ЕООД БОМАР ТРЕЙД	НСС	да	да
114673310	АГРО САНТИНО ООД	мсс	да	да
116543034	АГРАКОМ ЕООД	НСС	да	да
121536640	СИКОНКО АГРИЯ АД	НСС	да	да
124010395	ЕТ СИЛВЕНА-КОСТАДИН КОСТОВ	НСС	да	да
124046968	ЕТ СЛАВИ АТАНАСОВ	НСС	да	да
124112464	ЕТ АРХ-ГЕОРГИ КАТРАНДЖИЕВ	НСС	да	да
124516663	БРАТЯ АЛЕКСИЕВИ ООД	НСС	да	да
124606356	СТОЙЧЕВИ - АГРО ООД	НСС	да	да
125506526	КРИСТЕРА АГРО ЕООД	мсс	да	да
148066679	ЕТ ДЕСИ - СВЕТЛА СИМЕОНОВА	мсс	да	да
175479761	ОРАНЖЕРИИ ГИМЕЛ АД	мсс	да	да
828001532	ЗЕМЕДЕЛСКА КООПЕРАЦИЯ НИВА-93	НСС	да	да
828042397	ЗК СЪГЛАСИЕ	НСС	да	да
828051688	ЕТ НИКОЛА ПОПОВ	мсс	да	да
831915153	ОРАНЖЕРИИ ГИМЕЛ 2 ЕООД	мсс	да	да
834023939	КООПЕРАЦИЯ ЧЕРНО МОРЕ - БАЛЧИК	НСС	да	да
834024336	ЗКПУ СОКОЛ	НСС	да	да
834026419	КООПЕРАЦИЯ ГУРКОВО	НСС	да	да
835024168	ЕТ АЛБЕНА СД1-ВАСИЛ ДАСКАЛОВ-АЛБЕНА ДАСКАЛОВА	НСС	да	да
030169974	ЕТ РЕНЕСАНС - КПДТ - КИРИЛ ЖЕНДОВ	НСС	няма	липсват

040310925	УНИВЕРСАЛ-НВГ ООД	НСС	няма	липсват
040336051	ЕТ ДИЕМ - ДИЧО ДИЧЕВ	НСС	няма	липсват
040453026	ЕТ СТЕФАН ГЕОРГИЕВ НИМ	НСС	няма	липсват
040935318	ЕТ "АНДИП 92 - АНДРЕЙ ПАВЛОВ"	липсват данни	няма	липсват
102803187	СЪЕДИНЕНИЕ 02 ООД	НСС	няма	липсват
106520368	ЕТ СВЕТОСЛАВ ИЛЧОВСКИ	НСС	няма	липсват
106542592	СИБИ ИЛЧОВСКИ ЕООД	НСС	няма	липсват
116550420	АГРОХИМКОНСУЛТ-3-ЗЕМЕДЕЛИЕ ООД	НСС	няма	липсват
117024544	САФАРИ М ЕООД	НСС	няма	липсват
117618493	ЕТ КАМЕН ШИШКОВ	НСС	няма	липсват
121305465	ЕТ ПЕТРОВ-ЦЕНКО ПЕТРОВ	НСС	няма	липсват
122011744	ДЖИЕВ АД	НСС	няма	липсват
123027616	ЕТ ХЕЛГА - СВЕТЛА СТОЯНОВА	НСС	няма	липсват
124044515	ЕТ ТОШКО ГЕОРГИЕВ - ТЕРА	НСС	няма	липсват
124101966	АГРОТЕХ ИМПЕКС АД	НСС	няма	липсват
124601811	СТАН-1 ЕООД	НСС	няма	липсват
124620377	ЯНК 100 ЕООД	НСС	няма	липсват
128016310	ЕТ ТРАНСВЕЛ ВМХГ ВЕЛКО ВЕЛЕВ	НСС	няма	липсват
128050704	АГРОТЕХ ИМПЕКС 98 АД	НСС	няма	липсват
130603763	МИНЮ СТАЙКОВ - КОМЕРС ЕТ	НСС	няма	липсват
160046875	ХЕРА АГРО ЕООД	НСС	няма	липсват
175271333	АГРИВО ООД	НСС	няма	липсват
816011216	ЕТ СВЕТЛИН ИЛЧОВСКИ	НСС	няма	липсват
826029974	ЗПК "ХАН АСПАРУХ"	НСС	няма	липсват
827154646	ЕТ ДЕКАДАНС-ДИМИТЪР ШИШКОВ	НСС	няма	липсват
828011409	СИДАР АД	НСС	няма	липсват
828047106	ЗК ХРИСТО БОТЕВ-92	НСС	няма	липсват

828055829	ЗК ГЕН. АТИЛА ЗАФИРОВ	НСС	няма	липсват
831577890	СОРТОВИ СЕМЕНА И РАСТИТЕЛНА ЗАЩИТА ЕООД	НСС	няма	липсват
831746066	ТЕДИ ООД	мсс	няма	липсват
834037821	ЕТ НЕДКО МИТЕВ	НСС	няма	липсват
834054233	ЗКПУ 21 - ВИ ВЕК	НСС	няма	липсват
835012237	КООПЕРАЦИЯ МАЛКИ ЛОМ	НСС	няма	липсват
020316867	ЕТ ЕЛВЕКС-ЦВЕТАН МИКОВ ПЛЕВЕН	липсват данни	липсват данни	липсват
103586605	К-ЕИ-Г АД	липсват данни	липсват данни	липсват
103623904	СКАЙ-К АД	липсват данни	липсват данни	липсват
104541506	ЕНТЕК ООД	липсват данни	липсват данни	липсват
104594505	ТИВА-I ЕООД	липсват данни	липсват данни	липсват
104696759	КРАСИ ЕООД	липсват данни	липсват данни	липсват
106023945	ЕТ НЕШО МИРАНОВ	липсват данни	липсват данни	липсват
106570467	АГРО КП ЕООД	липсват данни	липсват данни	липсват
111560777	ЗЛАТИЯ АГРО ЕООД	мсс	липсват данни	липсват
112662315	АГРО ММ ООД	липсват данни	липсват данни	липсват
114621302	КОЛЕНДРО ЕООД	липсват данни	липсват данни	липсват
115189903	КООПЕРАЦИЯ АГРОКОМЕРС 98	НСС	липсват данни	липсват
115549550	ГРИЙНС ООД	липсват данни	липсват данни	липсват
115574112	ГРАНД АГРО ООД	НСС	липсват данни	липсват
116544182	АГРОТИДА ООД	липсват данни	липсват данни	липсват
116551077	АННОНА ГРЕЙН АД	липсват данни	липсват данни	липсват
117031033	ЗКПУ ФИЛИП ТОТЮ	липсват данни	липсват данни	липсват
117537422	АГРОФАКТОР ЕООД	НСС	липсват данни	липсват
124001033	ЕТ АГРОКОМЕРС - ИВАН ПАВЛОВ	липсват данни	липсват данни	липсват
124036671	АГРОСПЕКТЪР ООД	НСС	липсват данни	липсват
124533488	АГРИ.СС ЕООД	НСС	липсват данни	липсват
126550187	ФАРМКО СИСТЕМ ООД	липсват данни	липсват данни	липсват
127034405	ИСМ 91 ИСА САЛИ ЕТ	липсват данни	липсват данни	липсват

200659764	ЕВРОЗЕМЕДЕЛИЕ 1 ЕООД	липсват данни	липсват данни	липсват
814160827	ПРОИЗВОДСТВЕНО ПОТРЕБИТЕЛНА ОБСЛУЖВАЩА КООПЕРАЦИЯ НА ЧАСТНИ СТОПАНИ ЗЕМЕДЕЛЕЦ 93	НСС	липсват данни	липсват
816059474	КООПЕРАЦИЯ ЗОРА - КНЕЖА	НСС	липсват данни	липсват
828012219	ЗК ИЗГРЕВ 92	НСС	липсват данни	липсват
828040542	ЗК МОТОР 93	липсват данни	липсват данни	липсват
831683534	ЕТ ЙОРДАН ВЕЛИЧКОВ - ВЛАДИ	липсват данни	липсват данни	липсват
834050441	ЗЕМЕДЕЛСКА КООПЕРАЦИЯ БЕЗМЕР С. БЕЗМЕР	липсват данни	липсват данни	липсват
834051415	ПТК УРОЖАЙ	липсват данни	липсват данни	липсват
834051486	ЗК ПОБЕДА	липсват данни	липсват данни	липсват
835007329	ЕТ АГРОЕЛИТ-МИТОВ-БОЖИДАР МИТОВ	НСС	липсват данни	липсват
4011195302	ЗП ГЕОРГИ АНГЕЛОВ ГЕОРГИЕВ	НСС	липсват данни	липсват
104503345	ЕТ ЕРАТО - СВЕТЛА НИКОЛОВА	липсва ГФО	липсва ГФО	липсва ГФО

Използвана литература

Bulgarenska S., 2009, Reporting of production in agricultural enterprises. *Weekly lowyer 23* (4) (in Bulgarian).

Gerganov G., et al., 2008, Accounting of agriculture, agricultural cooperatives and associations. *„Economics Press"* (9) (in Bulgarian).

Stefanov Sv., 2016, Inventory management in the enterprise through the application of IFRS 2 inventories. Inventories. *E-magazine: „Economicd and computer sciences." 2(1), pp. 12-18*. (in Bulgarian) Available at: http://eknigibg.net/spisanie-br1-2016_pp.12-18.pdf

Filipova F., 2012, Financial accounting and quality of financial accounting information. *University Press „Science and economy"* (10) (in Bulgarian) .

Amat Or, 2004, Creative Accounting: Nature, Incidence and Ethical Issues. *UPF Working Paper*, *749* (5).

Law on corporate income tax in force from 01.01.2007, Prom SG (105) of December 22, 2006, last Am. SG (95) of 8 December, 2015, (3)

IAS 2 *„International accounting standards”*, (1).

IAS 41 *„Agronomy”* , (6).

AS 2 *„Reporting of commodity-inventories”* , (2).

AS 41 *„Agriculture”*, (7).

EVALUATION OF MANUFACTURING AND AGRICULTURAL PRODUCTION BY THE END OF THE FINANCIAL PERIOD

Mincho MINEV[1]

[1] University of Economics,Varna, Bulgaria
mincho.dobrev@ue-varna.bg

Abstract. This article is dedicated on the matter of evaluation of manufacturing and agricultural production after the initial appraisal. Accounting standards and regulations, concerning the reappraisal of production, are discussed with emphasis on the key and most disputable requirements. The most commonly met difficulties in the process of reappraisal of production are pointed out. A research is done over the leading manufacturing and agricultural entities in Bulgaria. The point of the research is to study the degree on witch entities met the requirements and regulations of accounting standards when they reevaluate their production by the end of the year. The results of the research are shown and analyzed. Conclusions are made along with some recommendations in order to improve the quality of reappraisal of manufacturing and agricultural production.

Keywords: Reappraisal of manufacturing production; Reappraisal of agricultural production; Reappraisal of production; Net realizable value of production